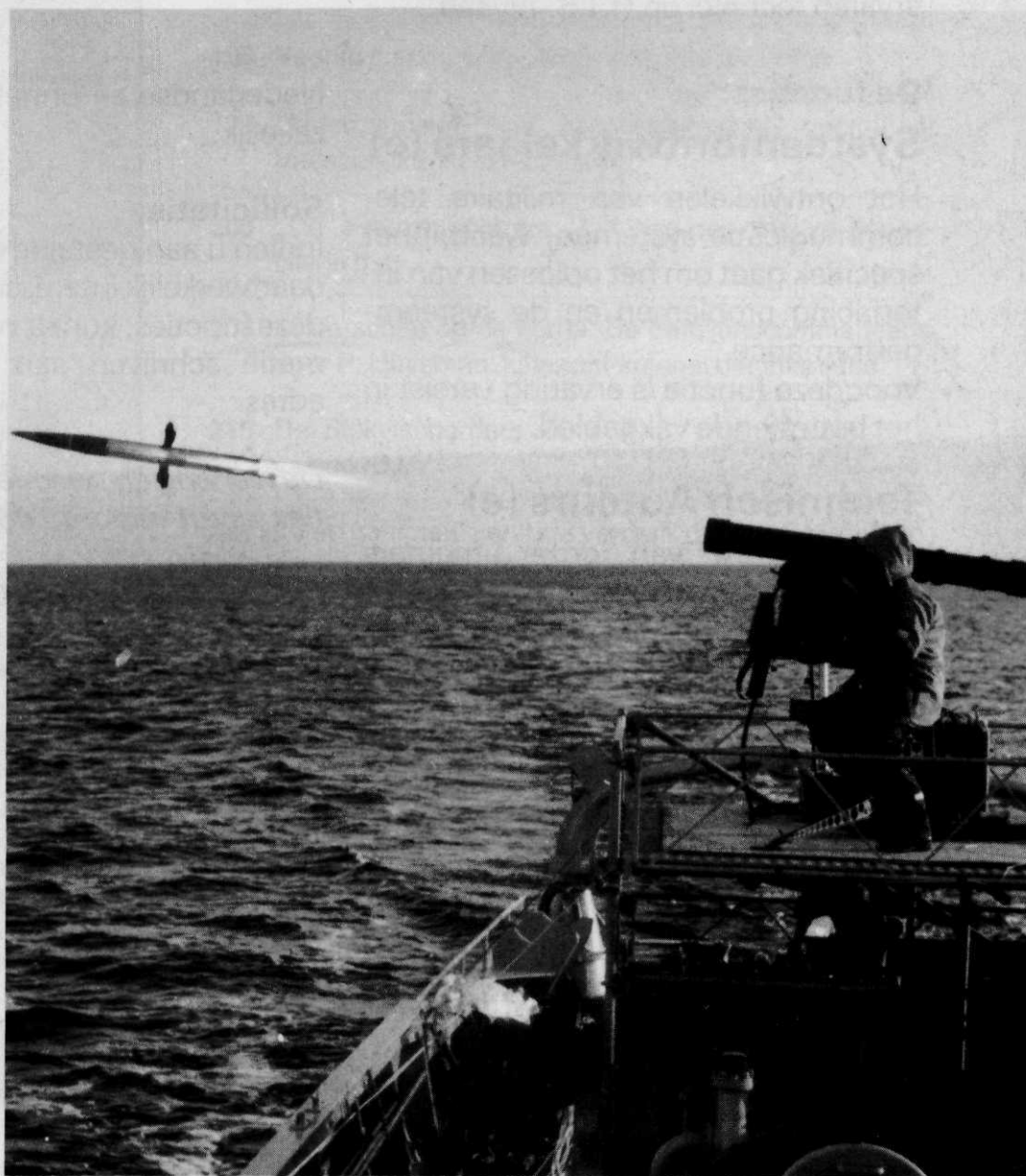

BIBLIOTHEEK K.M.A.
Postbus 90.154
4800 RG BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

Van Bofors'
RBS 70
luchtdoelraket, in
gebruik bij
Zwedens leger en
beproefd door de
marine, is nu ook
een met laser
geleide all-
weather-versie in
ontwikkeling

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:
Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis
brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij
commandore van de Koninklijke
luchtmacht

REDACTEUREN:

J. M. J. Bosch
majoor der cavalerie

ir. G. M. van der Laan
kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse
kolonel van de Koninklijke
luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten
luitenant-kolonel van de
verbindingsdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ
Den Haag. Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-; buitenland f 40,- per jaar.
Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 7 09 11
Contractprijzen op aanvraag

NADruk VERBODEN

- 194 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht
- 195 Veertig jaar geleden: lauweren voor de Polen
- 197 Onderhandelen over wapenbeheersing, door J. J. Vaessen, kapitein ter zee b.d.
- 200 „De” Freeze, door drs. R. Jobse, res.-majoor der artillerie b.d.
- 208 Leiderschap op de korrel: De bataljonscommandant, door P. Huysman, luitenant-kolonel der infanterie
- 215 De Stokvischorders, door H. J. Wolf, bibliothecaris van de KMA
- 221 „Gas-gas-gas!”, en hoe verder? door J. C. Monteiro, luitenant-kolonel der artillerie, hoofd G3/NBC HQ Northag
- 228 Congres- en Symposium-aankondiging
- 229 Meningen van anderen: Het Pentagon: een gargantua?
- 231 Antwoord op meningen van anderen: Het Pentagon: een gargantua?
- 233 Boeken
- 234 Aanwijzingen voor medewerkers

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 81012(23.24/9) / LuO 81513 (23.24/8). Interservice-regeling bewakingseenheden (herdruk, april 1983).

LaO 83007(55.71/1u) / LuO 83506 (55.71/1u). Wijziging inkwartieringstadien.

LaO 74005(55.14/42) / LuO 74504 (55.14/43). Kosten verbonden aan het verblijf buiten Nederland van gezinsleden van militairen (herdruk, augustus 1983).

LaO 82011(23.1/93) / LuO 82512 (23.1/101). Instelling organisatie eenheden binnen het directoraat-generaal materieel (herdruk, augustus 1983).

LaO 83008(55.1/9ap) / LuO 83507 (55.1/9am). Wijziging boekwerk Regelingen inkomsten militairen KL en Klu (44e wijziging).

LaO 83009(53/74) / LuO 83508 (53/73). Herinneringsmedaille VN-vredesoperaties.

LaO 83010(53/75) / LuO 83509 (53/74). Herinneringsmedaille Multinationale vredesoperaties.

LaO 83011(02/43) / LuO 83510 (02/42). Intrekking van regelingen.

LuO 79505(23.3/9). Overzicht vredesorganisatie van de KLu (herdruk, september 1983).

LaO 82012(23.24/10) / LuO 82513 (23.24/9). Instelling van het korps militair

re controleurs ontplofingsgevaarlijke stoffen (herdruk, oktober 1983).

LaO 83012(91.9/47). Naamgeving legerplaats (Koningin Wilhelminakazerne).

LaO 70023 (55.5/74). Toepassing ziekenfondswet (militairen) (herdruk, januari 1984).

LaO 72015 (55.73/11). Voeding burgerpersoneel i.v.m. overwerk, oefeningen dan wel om andere redenen.

LaO 83014 (51.2/125). Groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der KL.

LaO 84501 (81/42). Tekenen militaire motorrijtuigen.

LaO 81006 (55.15/17) / LuO 81506 (55.15/17). Regeling uitkering t.b.v. werkloze schoolverlaters uit gezinnen van defensiewerknemers in het buitenland (herdruk, december 1983).

LuO 79505 (23.3/9). Overzicht vredesorganisatie van de KLu.

Lamed 021-83(51.13/59). Overplaatsing van officieren naar het dienstvak van de geneeskundige troepen.

Lamed 022-83(78/509). Opleiding tot officier-munitietechnicus.

Lamed 025-83(53/76) / Lumed 520-83 (53/57). Onderscheidingstekens voor langdurige dienst als officier.

Lumed 519-83(51.13/6t). Benoeming

tot officier bij de dienstgroep van de officieren van de KLu.

Lamed 026-83(55.3/229) / Lumed 521-83(55.3/229). 36e Tweedaagse militaire prestatietoet.

Lamed 027-83(55.12/66)/Lumed 522-83(55.12/69). Betalingsdata militaire bezoldiging 1984.

Lamed 028-83(78/512). Opleiding tot beroepsofficier.

Lamed 029-83(78/513). Opleiding lo- en sportinstructeur.

Lamed 030-83(78/3971). Cursus voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 031-83(78/385h). Studie hogere militaire vorming 1984-1986 aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 018-82 (55.5/85) / Lumed 516-82 (55.5/82). Inkomensgrens vrijwillige ziekenfondsverzekering (herdruk, december 1983).

Lamed 020-71 (55.14/41) / Lumed 517-71 (55.14/42). Kazernedegradatie (herdruk, februari 1984).

Lumed 501-84 (23.1/76 1). Commissie van advies inz. opleiding tot officier voor speciale diensten van de KLu.

Lamed 002-84 (55.3/232) / Lumed 503-84 (55.3/232). MCAM 15-uursrit 1984.

Lamed 003-84 (83.1/12 f) / Lumed 504-84 (83.1/12 f). NV Nederlandse Spoorwegen reisfaciliteit.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Veertig jaar geleden: lauweren voor de Polen

MS Nadat de troepen van generaal Mark Clark's US 5th Army al sinds 15 januari 1944 vergeefs hadden stormgelopen tegen de Duitse Gustavlinie, waarin Heidrichs 1. Fallschirmjägerdivision hun de weg naar Rome bleef versperren, slaagde op 18 mei van dat jaar het Poolse 2e Legerkorps erin de wit-rode nationale vlag te hijsen op de puinhopen van wat eens de beroemde Benedictijner Abdij op de Monte Cassino was geweest. Met de vermeerstering van dat tactisch belangrijke terrein, de sleutelpositie van de Duitse verdediging langs de Rapido en de Garigliano, werd een verder doorstoten mogelijk door het dal van de Liri en over hoofdweg nr 6 naar de Italiaanse hoofdstad. Daarmee kwam een einde aan een patstelling waarin de Duitse parachutistendivisie een hoofdrol had vertolkt door de beide legers van de Vijftiende Legergroep — het Amerikaanse 5e en het Britse 8e — vijf maanden lang tegen te houden. Zelfs de landing van het Amerikaanse 6 Lk in de rug van de Gustavlinie bij Anzio, op 22 januari, had de verdedigers niet tot opgeven kunnen brengen, evenmin als het door de Britse 1e en de Amerikaanse 2e luchtmacht uitgevoerde interdictieprogramma „Strangle”, dat zowel dicht achter het front als tot ver in de diepte de aanvoer van versterkingen en voorraden vrijwel geheel had weten te verhinderen. Na twee grootscheepse doorbraakpogingen was ten slotte

het Britse 8e Leger uit de oostelijke frontsector overgebracht naar het front bij Cassino, terwijl de Amerikanen verder naar het westen waren opgeschoven om daar langs de Middellandse-Zeekust zo mogelijk een doorbreking te forceren.

Op 11 mei te 23.00 uur begon een inleidende beschieting met niet minder dan tweeduizend vuurmonden. Drie kwartier later overschreden de Britten de Rapido ten zuidwesten van Cassino op weg naar het dal van de Liri. Ruim een uur later viel ook het Poolse legerkorps aan, ten noorden van de stad, gelijktijdig met de Fransen van generaal Juin — het CEF, Corps Expéditionnaire Français — op de linkervleugel en de Amerikanen in de kuststrook. De Fransen boekten in feite het beslissende succes, in het bijzonder dank zij hun met bergachtig terrein volkomen vertrouwde Marokkaanse en Algerijnse troepen. De slag duurde de hele dag van 12 mei, en in de loop van de volgende dag hadden de Fransen de verdediging doorbroken en de Liri bereikt; de definitieve bres was gemaakt.

Op dat moment was het klooster nog steeds vast in Duitse handen, zij het dat het bezit ervan niet meer zo essentieel was nu de doorbreking al was geslaagd. Terwijl het Canadese 1 Lk onder generaal Burns het aanvankelijke succes ging uitbuiten en langs Cassino doorstootte naar de laatste grenselstelling van de Duitsers die ongeveer 15 km achter de Gustavlinie lag, trachtten de Polen de Monte Cassino te nemen. Onder dekking van een omvangrijk rookgordijn, dat de gehele bovenloop van de Rapido bedekte, had generaal Anders zijn voorbereidingen getroffen. Gelijktijdig met de inleidende beschieting in de andere sectoren had ook de Poolse artillerie de Duitse stellingen onder vuur genomen, twee uur lang. De eerste aanval, van de 5e Divisie (Kresowa), liep desondanks vast in het Duitse vuur en de divisie was genoodzaakt terug te trekken op haar uitgangsstellingen. Ook op 13 en 14 mei probeerden de Polen opnieuw zich van de Monte Cassino meester te maken. Viermaal werden zij bloedig teruggeslagen.

Doordat inmiddels de geallieerde troepen in steeds grotere aantallen in de rug van de Gustavlinie doordrongen, werd de positie van de parachutisten in en om het omstreden klooster in feite onhoudbaar; daardoor zag de divisie van Heidrich

zich genoodzaakt het veld te ruimen: in de nacht van 17 op 18 mei trokken de verdedigers zich terug uit de ruïnes van het klooster dat twee dagen eerder, op 15 mei, door niet minder dan 300 geallieerde bommenwerpers nagenoeg met de grond was gelijk gemaakt. Toen het 12e Regiment Podolski in de ochtend van 18 mei de aanval hervatte en de restanten van de abdij binnendrong, bevond zich daar nog slechts een aantal niet vervoerbare gewonden, achtergelaten onder de hoede van enkele gewondenverzorgers. De Polen hadden hun taak vervuld, en de overwinning was aan hen.

De verliezen van de Vijftiende Legergroep waren hoog. Alleen al het Amerikaanse 5e Leger verloor tussen 15 januari en medio mei omstreeks 100.000 man. Het Britse 13 Lk verloor alleen voor Cassino ruim 4000 man, het Poolse 2 Lk had bijna 3800 doden te betreuren. Het laat zich denken dat de strijders van generaal Anders met grote voldoening waren vervuld over dit wapenfeit. Niet verwonderlijk, voor wie zich rekenschap geeft van de lijdensweg die deze vrije Polen hadden moeten

afleggen nadat zij door de Sovjet-Unie ten langen leste waren vrijgelaten om, zoals het Pools-Russische verdrag van 14 augustus 1941 had bepaald, „in een Pools leger deel te gaan uitmaken van de strijdkrachten (. . .) die door de soevereine Poolse republiek zouden worden gevormd (. . .) om aan de zijde van de Russische legers en die van de andere geallieerde mogendheden tegen de gemeenschappelijke Duitse vijand te strijden”. Helemaal is die lijdensweg voor de oudstrijders van generaal Anders nog immer niet ten einde.

Het is daarom, dat het goed is de aandacht nog eens in het bijzonder te vestigen op hen die, ver van huis en haard — en nog onwetend van hetgeen de „verdeling in invloedssferen”, zoals die door de geallieerden van Oost en West onder elkaar was uitgemaakt, in hun vertrapte vaderland zou aanrichten — hun bijdrage leverden in de gezamenlijke strijd om de onderworpen volkeren van Europa de vrijheid te hergeven: zij verdienen de dank, de sympathie en de lauweren die de vrije wereld hen reeds lang had behoren te geven!

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op maandag 14 mei 1984 te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introduc e(s) een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag, waar ritmeester J. R. C. C. M. Mulder en kapitein van de verbindingdienst A. V. C. M. van Nassau, cursisten H.M.V. 83-85, een inleiding zullen houden over

Midden-Amerika, brandhaard voor de jaren '80?

Na de voordracht wordt, als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden. (In aansluiting op de discussie vindt de jaarlijkse algemene ledenvergadering plaats.)

Introductie: d.t.v. de secretaris, Ikol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 73 24 33).

J. J. Vaessen

kapitein ter zee b.d.

Onderhandelen over wapenbeheersing

Het weglopen van de Russen uit het INF-overleg en de Start-besprekingen in Genève, en het opschorten van de MBFR-onderhandelingen in Wenen moet vooral worden gezien als een gebaar, een antwoord op de uitvoering van het NAVO-dubbelbesluit. De werkelijke plaatsing van kruisvluchtwapens en Pershing II's in het Verenigd Koninkrijk, de Bondsrepubliek en Italië vroeg om een reactie van Sovjetrussische zijde, zeker na alle retoriek en dreigementen van die kant. Het Kremlin heeft natuurlijk alle belang erbij het overleg over wapenbeheersing voort te zetten, al was het alleen maar om de loden last van de bewapeningsinspanning enigszins te verlichten. De Russen hebben dan ook niet gearzeld deel te nemen aan de conferentie in Stockholm over vertrouwen bevorderende maatregelen in Europa, en zij hebben ook ingestemd met hervatting van de MBFR-besprekingen op 16 maart.

De massale publiciteit rond de INF- en Start-onderhandelingen heeft een aantal zaken versluierd. Om te beginnen zijn de doelstellingen beperkt tot de kernwapens voor de middellange afstand in Europa, respectievelijk de strategische kernwapensystemen van de beide wereldmachten. Voorts is de deelneming beperkt tot de SU en de VS, waarbij de laatsten overigens wel de NAVO-bondgenoten op de hoogte houden. Ook de MBFR-besprekingen zijn beperkt in geografie — Centraal-Europa — en in doelstelling: reductie van conventionele strijdkrachten van de beide machtsblokken.

Alle genoemde onderhandelingen vormen niet meer dan het topje van de ijsberg. Veel meer gesprekken vinden plaats over wapenbeheersing en ontwapening, waarvan verreweg het grootste deel in het kader van de Verenigde Naties. Helaas moet daaraan meteen worden toegevoegd dat de concrete resultaten van dat overleg de laatste ja-

ren niet indrukwekkend zijn. Sedert 1977 kon geen enkele overeenkomst worden afgesloten. Daarvoor zijn vele oorzaken aan te voeren, waarvan de ingewikkelde bureaucratie van de VN niet de minste is. De mondiale belangstelling voor wapenbeperking heeft geleid tot een veelheid aan activiteiten en organen, met als gevolg overlappen en verwarrende onduidelijkheid. Om de lezer enig inzicht te verschaffen volgt hierna een beknopt overzicht van de rijke ontwapeningsflora in onze kleine wereld.

De Algemene Vergadering van de VN

Ontwapeningsaangelegenheden komen in de VN in eerste instantie ter sprake in de Algemene Vergadering. Dat kan tijdens de gewone zittingen, maar het gebeurt in ieder geval tijdens de speciale zittingen die zijn gewijd aan wapenbeheersing en ontwapening. In de afgelopen vijf jaren zijn er twee van dergelijke zittingen geweest, in 1978 en 1982. In 1978 stelde de Algemene Vergadering een actieprogramma op van ontwapeningsmaatregelen. In de zomer van 1982 kwam de tweede speciale ontwapeningszitting niet verder dan een toetsing van de geringe voortgang die was geboekt met het programma van 1978.

In de loop van 1982 nam de Algemene Vergadering in totaal 55 resoluties aan die waren gericht op wapenbeheersing en ontwapening. Hoewel dergelijke resoluties geen rechtskracht hebben, is hun politieke en morele gewicht onmiskenbaar. Zij geven immers uitdrukking aan de algemene wereldopinie, zeker wanneer zij unaniem of met overgrote meerderheid van stemmen worden aangenomen. Hoewel resoluties van de Algemene Vergadering dus niet direct voeren tot vermindering van de wapenarsenalen in de wereld hebben zij wel degelijk invloed op het proces van internationale onderhandelingen. ▷

Organen van de Algemene Vergadering

Onder de Algemene Vergadering ressorteren zeven permanente comités waarin alle lidstaten van de VN zitting hebben. Het eerste van deze comités houdt zich bezig met ontwapening en internationale veiligheid. Daarmee is dat comité het aangewezen forum voor initiatieven en discussies over wapenbeheersing. Resoluties die in dit eerste comité worden aangenomen, worden vervolgens behandeld in de herfstzittingen van de Algemene Vergadering.

Een ander lichaam dat onder de Algemene Vergadering valt en dat alle lidstaten omvat, is de ontwapeningscommissie. Deze vergadert eenmaal per jaar, als regel in mei, en heeft als voornaamste taak het bespreken van de situatie op het terrein van de internationale wapenbeheersing en het formuleren van aanbevelingen voor de ontwapeningsconferentie in Genève, waarover in het onderstaande meer.

Ten slotte zijn er nog twee ad-hoc-comités op het gebied van ontwapening. Een daarvan bestudeert maatregelen om de Indische Oceaan te maken tot een „vredeszee”. Het andere bestaat uit niet-kernwapenmogendheden die het bijeenroepen van een wereldontwapeningsconferentie bestuderen.

Organen onder de Secretaris-Generaal

Alsof het bovenstaande nog niet genoeg is, zijn er verscheidene VN-organen die vallen onder de verantwoordelijkheid van de Secretaris-Generaal en zich in zekere mate bezighouden met wapenbeperking. Het voornaamste is het Centrum voor ontwapening, dat ten dienste staat van alle VN-organen. De directe leiding van dat centrum berust bij de Ondersecretaris-Generaal voor politieke en veiligheidsraadaangelegenheden. Deze functie wordt permanent bekleed door de Sovjet-Unie, en dus volgt het Westen de activiteiten van dit centrum met argusogen.

Een groot aantal gespecialiseerde technische VN-organisaties is zijdelings betrokken bij het wapenbeheersingsprobleem. Daartoe behoren de Unesco; de Wereldgezondheidsorganisatie WHO; de International Labor Organization (ILO); de International Atomic Energy Agency; de Wereld me-

teorologische organisatie en het VN Milieuprogramma (UNEP).

Om door de vele bomen het bos niet uit het oog te verliezen, werd in 1978 een studiegroep opgericht om de Secretaris-Generaal van advies te dienen op ontwapeningsgebied. Voorbeelden van het werk van deze Advisory Board on Disarmament zijn:

- een studie gericht op een totaal verbod van kernproeven (1980);
- een studie naar de relatie tussen ontwapening en internationale veiligheid (1981);
- een studie over vertrouwen wekkende maatregelen (1981);
- een studie betreffende vermindering van militaire uitgaven (1982).

Ook heeft een groep experts van deze studiegroep in de jaren 1981 en 1982 beschuldigingen onderzocht naar het gebruik van chemische wapens, vooral in Afghanistan en in Zuidoost-Azië.

De internationale ontwapeningsconferentie

Strikt genomen is de internationale ontwapeningsconferentie in Genève geen orgaan van de VN. Niettemin bestaan er intensieve contacten over en weer. In feite is die conferentie het enige lichaam waar multilateraal werkelijk wordt onderhandeld om te komen tot internationale verdragen, gericht op ontwapening. De conferentie gaat terug tot 1962 en heeft in de jaren '60 en '70 belangrijke resultaten geboekt, zoals:

- het non-proliferatieverdrag (1968);
- het zeebodenvverdrag (1971);
- de conventie betreffende biologische wapens (1972).

Jammer genoeg zijn sinds het einde van de jaren '70 substantiële resultaten uitgebleven. Dat komt vooral doordat de taakstelling van de conferentie in 1979 drastisch werd uitgebreid. In plaats van onderhandelen over deelonderwerpen, zoals tot dan het geval was geweest, is het werk sindsdien gericht op algemene en totale ontwapening onder effectief internationaal toezicht. Deze even ambitieuze als principiële doelstelling blijkt een onhaalbare kaart omdat de belangentegenstellingen en verschillen van inzicht van de veertig deelnemende landen te groot zijn. Dat geldt niet alleen voor de confrontatie tussen de VS en de SU, maar

ook voor de tegenstellingen tussen kernwapenmogendheden en niet-kernwapenmogendheden, en tussen de neutrale en niet-gebonden staten enerzijds en de militaire blokken van NAVO en Warschau-Pact anderzijds. Het is daarom niet verbazingwekkend dat voortgang uiterst moeizaam en traag is geworden. Een extra belemmering wordt dan ook nog gevormd door de klassieke positie van de Sovjet-Unie, die zich verzet tegen iedere vorm van internationaal toezicht door inspecties ter plaatse.

Samenvatting

Er is een rijke overdaad aan forums waar wordt gesproken over wapenbeheersing en ontwapening. Er lijkt bepaald geen behoefte te bestaan aan het creëren van nieuwe overlegorganen op dit terrein. De Canadese premier Trudeau schijnt dat na te streven tijdens zijn rondreizen om instem-

ming te verwerven voor onderhandelingen tussen alle kernwapenmogendheden.

Het lijkt dat resultaten tot dusverre konden worden geboekt wanneer werd onderhandeld over concrete en relatief beperkte onderwerpen. Een te groot aantal aan het overleg deelnemende landen blijkt evenmin bevorderlijk te zijn voor het bereiken van resultaten. Het belang van de INF-, Start- en MBFR-onderhandelingen ligt mede in de specifieke doelstellingen en in het beperkte aantal deelnemers.

Natuurlijk is het waar dat de besprekingen over wapenbeheersing worden overheerst door het fundamentele wantrouwen tussen de twee supermogendheden. Het uitblijven van resultaten in de laatste jaren is vooral dááaraan te wijten. Niettemin moeten de gesprekken voortgang vinden. Zij vormen, hoe gebrekkig ook, een vorm van communicatie die onze onveilige wereld niet kan missen.

drs. R. Jobse

res.-majoor der artillerie b.d.

„De” Freeze

Al voor de recente demonstratie in 1983, dus zonder het mogelijke effect daarvan af te wachten, heeft de top van het IKV een belangrijke koerswijziging aangekondigd: voortaan zal de aandacht vooral worden gericht op een nauwere aansluiting bij het „Freeze”-idee van „de” Amerikaanse anti-kernwapenbeweging. Een aantal interessante ontwikkelingen schijnt daarmee te maken te hebben.

Ten eerste wordt de strategie van eenzijdige denuclearisering van Nederland naar de achtergrond verschoven. Deze vredesbedreigende strategie wordt in ons land afgewezen, binnen de in het IKV samenwerkende kerken o.a. door het Interkerkelijk Comité voor Tweezijdige Ontwapening (ICTO), en het CDA, met vele leden binnen die kerken, ging op dit punt evenmin overstag: in verschillende van hun publikaties zijn de politieke, wetenschappelijke en ethische argumenten daarvoor ruimschoots uiteengezet [1].

Bij een deel van de sympathisanten die zes jaar zo ijverig in de weer zijn (geweest) voor principiële denuclearisering, gaan nu misschien de ogen en oren weer open. Om maar te zwijgen over de kerken, die de concrete politieke „oplossing” van „hun” vredesbeweging overnamen; de NH Kerk dekte deze zelfs met het gezag van een pastorale brief [2].

Ten tweede lijkt de „kleine-landenpolitiek” op een laag pitje te staan. Ook „creatieve” blauwdrukken zullen nu eenmaal rekening moeten houden met de bestaande internationale (machts)-verhoudingen als zij werkelijk een bijdrage willen leveren aan een verantwoorde vredespolitiek. Al in 1981 schreef P. J. Teunissen daarover:

Een zg. kleine-landenpolitiek zet geen zoden aan de dijk, omdat hier de middelen ontbreken om de nagestreefde doelen van ontwikkeling en ontwapening waar te maken. Overleg tussen Nederland en

kleinere landen uit het Warschaupakt en de Derde Wereld is goed op het vlak van de beleidsvoorbereiding, de consultaties. Maar om tot betekenisvolle actie te komen zijn sterkere eenheden nodig. [3]

Ten derde zijn er tekenen dat althans de elite van het IKV minder ongenueanceerd over „de machtsblokken” spreekt, zelfs positieve uitspraken over de NAVO doet. Voor zover dat niet uit tactische overwegingen gebeurt, is dat een positieve ontwikkeling. Het over een kam scheren van ons vrijwillig gesloten bondgenootschap — ter bescherming van onze democratie en ononderbroken gesteund door de overgrote meerderheid van ons volk — met een totalitair opgelegd bondgenootschap, is nu eenmaal weinig zinvol. Wie zijn oor aan de basis te luisteren legt, dat wil zeggen op bijeenkomsten van plaatselijke „vredesplatforms”, e.d., moet helaas tot de conclusie komen dat de ook door kerken gesteunde voorlichting van de voorgaande jaren echter diepe sporen heeft nagelaten.

Ten vierde werd binnen de zogenaamde vredesbeweging de laatste tijd voor de demonstratie in november 1983 met een soort weemoed aan de demonstratie in november 1981 gedacht, omdat die geen beslissende invloed op de politieke besluitvorming kreeg. Overigens ook met verontwaardiging omdat niet naar de demonstranten zou zijn geluisterd, maar dat lijkt meer een misvatting over het wezen van de parlementaire democratie. Een regering en parlement behoeven zich niet de wet te laten voorschrijven door demonstranten waarvan 50% zegt te gaan stemmen op de PPR, PSP en CPN, partijen die samen slechts 5% van het aantal zetels in de Tweede Kamer bezetten. Ook de demonstratie in 1983 gaf overigens weer dat zelfde (linkse) beeld te zien.

Ten slotte schreef M. J. Faber onlangs in een artikel over strategieën voor de toekomst:

Het gaat niet zozeer om het vinden van een eenzijdige stap in de eigen situatie en dan maar zien wat deze kan teweegbrengen in de rest van Europa. Nee, het is juist andersom. Allereerst dient de Europese, dus multilaterale Oost-Westcontext te worden onderkend en gedefinieerd. Vervolgens zal daarbinnen moeten worden gezocht naar aanknopingspunten in de Nederlandse situatie . . . [4]

Men zou dat kunnen uitleggen als: terug naar nonsensieve politieke oplossingen nu men de multilaterale Oost-Westcontext wil onderkennen.

De bovenomschreven ontwikkelingen tonen meer realiteitsbesef, op zichzelf verheugend. Tegelijkertijd is het nodig een bevrozing van kernwapens, het doel van een nieuwe strategie, nader te bekijken. Dat nieuwe doel, dat meer mensen zou aanspreken omdat het nauwelijks zou moeten worden uitgelegd en nu weer wordt gepropageerd door dezelfde beweging, althans de top, die in de voorgaande jaren een destabiliserende hersenschim najoeg, moet dan wél grondig worden geanalyseerd en overwogen. Voor het voeren van een echte vredespolitiek is nu eenmaal niet het wellicht grotere aantal voorstanders van een (nog vaag) idee het belangrijkste, maar de vraag of het idee een verantwoord middel is voor vredespolitiek.

Het freeze-idee, ontstaan in de VS, wordt door een bont gezelschap ondersteund. Op politiek niveau blijkt de door het Huis van Afgevaardigden aangenomen Resolutie nr 13 over de bevrozing van kernbewapening voor velerlei uitleg vatbaar, gezien de argumenten van voorstanders in de voorafgaande debatten.

De zg. „Nuclear Weapons Freeze Campaign” (NWFC), die zegt geen politieke beweging te zijn, coördineert acties van de meest uiteenlopende groepen en geeft toe geen invloed te hebben op de achterliggende doelen daarvan. Deze NWFC geeft vier redenen op waarom een freeze zoveel mensen aanspreekt [5]; de freeze is:

- positief (voorstanders ervan zijn niet alleen maar tegen de wapenwedloop);
- tweezijdig (gaat ervan uit dat de juiste manier voor het beëindigen van de nucleaire wedloop bestaat uit een stap van beide partijen);
- oprecht (in tegenstelling tot wapenbeheer-

singsvoorstellen die vele mogelijkheden bieden tot het voortzetten van de wapenwedloop); — begrijpelijk (anders dan andere voorstellen, die uiterst ingewikkeld zijn).

Na de vorenstaande inleiding zal, uitgaande van het met freezebewegingen gedeelde uitgangspunt dat oorlog moet worden voorkomen, worden bezien wat het effect van bevrozing kan zijn. Daartoe wordt in het licht van de huidige militaire krachtsverhoudingen nagegaan wat freeze volgens de voorstanders zou betekenen en welke vooronderstellingen daarbij kennelijk een rol spelen. De naar voren gebrachte voordelen van een freeze worden kritisch bekeken, evenals de reeds genoemde redenen voor de populariteit van het onderwerp. Ten slotte worden freezevoorstellen, zowel uit de officiële politiek als van antikernwapenbewegingen, nader in beschouwing genomen, waarna met zes conclusies wordt besloten.

Uitgangspunt

Het belang van het voorkomen van een (kern)oorlog tussen ons bondgenootschap en het Oostblok zal wel niemand in twijfel willen trekken. Voorstanders van tweezijdige wapenbeheersing en -vermindering (waartoe ook freezebewegingen zich rekenen) zullen dus in elk geval instabiele krachtsverhoudingen willen voorkomen, zowel nucleair als conventioneel. Dat laatste kan, ondanks de grote aandacht voor kernwapens, niet worden vergeten. Ook een conventionele (wereld)oorlog zou in onze dichtbevolkte en moderne samenleving onvoorstelbare verwoesting veroorzaken. Oorlogsvoorkoming heeft dus een hoge prioriteit. Daaraan zal bij onderhandelingen over wederzijdse wapenvermindering via wapenbeheersing (ook een freeze kan soms daartoe worden gerekend) veel aandacht moeten worden geschonken.

Militaire krachtsverhoudingen

Behalve de personele en materiële sterkte van de wederzijdse strijdmacht zijn ook andere factoren van belang, zoals de geografische positie, de kwaliteit van materieel en personeel, de militair-politieke structuur en strategie, het economische en technologische potentieel, en de samenhang van

een bondgenootschap. Aangezien een bevroering voornamelijk het testen, produceren en plaatsen van kernwapens en hun vervoermiddelen betreft, zal in dit geval toch vooral naar de strijdkrachten zelf worden gekeken. De achterstand in conventionele bewapening van de NAVO wordt sinds de jaren '70 eerder groter omdat het moderniserings-tempo van het Warschau-Pact hoger ligt. Vroeger werd die achterstand van de NAVO gecompenseerd door een superieure nucleaire afschrikkingsmacht en betere technologie. Het Warschau-Pact beschikt nu in Europa over een nucleaire macht die niet alleen veel omvangrijker is dan wat de NAVO ertegenover kan stellen maar ook meer mogelijkheden voor inzet biedt.

Op het gebied van de strategisch-nucleaire bewapening is nu nog min of meer sprake van gelijkwaardigheid. De VS beschikken over drie soorten strategische wapens (de triade): op het land geplaatste intercontinentale raketten (ICBM's), uit onderzeeboten te lanceren raketten (SLBM's), en bommenwerpers. Dank zij die triade behoeft een technologische doorbraak op één bepaald gebied niet meteen het systeem van afschrikking in gevaar te brengen. Als het ene soort wapens gevaar loopt, blijven er nog twee andere soorten over, die voorlopig de afschrikking in stand houden.

Op dit moment kunnen met een gedeelte van de moderne SS18's en SS19's, althans in theorie, vrijwel alle ICBM's van de VS worden uitgeschakeld. De bommenwerpers (B-52) zijn sterk verouderd; zij zullen daarom deels worden bewapend met kruisvluchtwapens, deels worden vervangen door de nieuwe B-1 bommenwerpers. De onderzeeboten (Poseidon) moeten in de jaren '90 zijn vervangen (tussen 1967 en 1982 werd geen nieuw type ingevoerd) door de Tridents, waarvan er sinds 1982 twee zijn afgeleverd.

Ter vergelijking: 75% van de strategische Sovjet-russische wapens is jonger dan vijf jaar; 75% van de Amerikaanse strategische wapens is ouder dan vijftien jaar.

Bevroeren van ongelijke krachtsverhoudingen

Veronderstel dat voor bevroering een regeling kan worden getroffen die wederzijds is en controleerbaar. Uit het bovenstaande zal duidelijk zijn dat het zich houden aan deze regeling op zichzelf onvoldoende is voor oorlogsvoorkoming. Als name-

lijk ongelijke krachtsverhoudingen worden bevroren, is vermindering van bewapening daarna weinig waarschijnlijk, omdat evenredige verminderingen daarna de verhouding nog meer ongelijk zullen maken. Ondertussen kan verschillende ouderdom van bewapening een belangrijke rol gaan spelen. Na bevroering zal de partij met de minst gemoderniseerde bewapening vanzelf in een ongunstiger positie komen.

Uiteraard mag men stellen dat men vertrouwen moet schenken aan de tegenstander, of dat eenzijdige stappen (zie hieronder) de tegenstander tot gelijksoortige stappen zullen brengen, op dit moment evenwel lijkt onderhandelen op grond van wederzijds belang meer verantwoord en realistisch. Er kan namelijk moeilijk worden gesproken van ontspanning en vertrouwen tussen het totalitaire communistische systeem en de democratische landen [6]. Alleen al het bestaan van democratische landen is bedreigend voor de binnenlandse ontwikkelingen in het Oostblok. Zonder het te beseffen, worden zij benijd; zonder het te willen, dagen zij uit.

Bovendien speelt de expansiezucht van de Sovjet-Unie een rol. De Sovjet-Unie heeft haar invloedssfeer, ondanks onrust in Oost-Europa, zowel kunnen handhaven als uitbreiden. Het is bijna iedereen duidelijk geworden dat het westelijke begrip „ontspanning” niet overeenkomt met het communistische begrip „vreedzame coëxistentie”.

Onder de huidige omstandigheden zou een bevroering de verhoudingen dus kunnen destabiliseren en daarmee juist de voorrang die aan oorlogsvoorkoming moet worden toegekend negeren.

Wat wil een alomvattende bevroering? [7]

— Ondergrondse kernwapentests opschorten tot er een omvattend verdrag op kernwapenproeven is.

— Bevroering van het testen, produceren en plaatsen van alle raketten, kruisvluchtwapens en vliegtuigen die kernwapens of voornamelijk kernwapens vervoeren.

— Het aantal lanceerinrichtingen te land en op onderzeeboten wordt bevroren. Alleen vervanging door hetzelfde type is toegestaan.

— Geen voortzetting van MIRV- en of andere veranderingen in bestaande raketten of ladingen zijn toegestaan.

(Al deze maatregelen zouden met grote betrouwbaarheid kunnen worden gecontroleerd met de bestaande nationale middelen voor verificatie; men geeft toe dat hetzelfde niet het geval is met de volgende maatregelen, maar toch moet er een poging worden gedaan ook die erin te betrekken.)

— Productie van splijtbaar materiaal (verrijkt uranium en plutonium) voor bewapeningsdoelinden beëindigen.

— Productie van kernwapens (ladingen) beëindigen.

Voordelen volgens voorstanders

1. Tweezijdige bevrozing maakt pas wapenvermindering mogelijk.
2. Einde van de kernwapenwedloop, geen uitwijkmogelijkheden.
3. Gemakkelijker te controleren.
4. Tijdens onderhandelingen over vermindering van wapens kunnen geen nieuwe worden gemaakt.
5. Besparing op het defensiebudget.

Om deze voordelen te kunnen realiseren, moeten de VS of de SU bescheiden eenzijdige stappen nemen om vertrouwen te winnen en de ander tot een soortgelijke stap bewegen, en daarom bijvoorbeeld:

— de kernwapenproeven staken gedurende drie maanden en deze periode verlengen als het gebaar wordt beantwoord;

— gedurende een bepaalde periode de verdere plaatsing van een nieuw strategisch wapen of verbetering van een bestaand wapen achterwege laten.

Vooronderstellingen bij de bevrozing

Er lijken op zijn minst drie vooronderstellingen aan de bevrozingsvoorstellen ten grondslag te liggen.

1. *De geloofwaardigheid van de afschrikking komt door een bevrozing niet in gevaar*

Hierboven is al gewezen op de triade, die zonder modernisering gevaar loopt aan effect te verliezen. De freeze geldt namelijk niet voor de voortdurende verbetering van de Russische luchtverdediging waardoor de meer dan twintig jaar oude B-52 vleugellam wordt. De ICBM's zijn al kwetsbaar. De onderzeeboten zijn nog relatief veilig,

maar binnenkort aan vernieuwing toe. De freeze laat echter onderzeebootbestrijding buiten beschouwing zodat bij een doorbraak daarin de afschrikking op zijn minst aan geloofwaardigheid verliest.

2. *De Sovjet-Unie wil graag het niveau van de kernbewapening verlagen maar wordt daarvan weerhouden door de wapenwedloop.*

De geweldige uitbreiding van de Russische bewapening sinds de jaren '70 toen het Westen de pas inhield, lijkt eerder de oorzaak van de huidige versterking van de NAVO. De nadruk op de op het land geplaatste ICBM's met een „eerste slag”-capaciteit is niet defensief maar wijst eerder op het streven naar politieke voordelen door intimidatie. Ook de gang van zaken rond de SS20, SS21, SS22 en SS23 roept vraagtekens op.

3. *Veranderingen in de kernwapenstrijdmacht maken de balans minder stabiel en meer destructief; daarom is bevrozing nodig*

Dat hoeft niet. In de afgelopen tien jaar verminderte de megatonnage van de VS sterk. Bevrozing zou dat onmogelijk hebben gemaakt. Ook technologische ontwikkelingen, die wapens minder kwetsbaar maken tegen een aanval of beveiligen tegen onbevoegd gebruik of gebruik per ongeluk, kunnen dan niet worden benut.

Opmerkingen bij de genoemde voordelen van een bevrozing

Ad 1. Door tweezijdigheid te bepleiten is tweezijdigheid nog geen feit! Hierboven is al gewezen op de problemen bij het bevrozen van ongelijke krachtsverhoudingen, zowel voor de veiligheid als voor mogelijke wapenvermindering. Overigens bood zelfs de eerste versie van de START-voorstellen van President Reagan al redelijke mogelijkheden tot wederzijdse wapenvermindering [8].

Ad 2. Aan de bevrozing gaan onderhandelingen vooraf. Zouden die zo snel tot resultaten leiden, gezien de vorenbedoelde problemen? Om maar te zwijgen over de duur van de onderhandelingen over wapenvermindering indien een der partijen automatisch in een gunstiger positie komt naarmate overeenstemming uitblijft. Met het daaraan verbonden gevaar dat de oorlogsvoorkomende werking van de afschrikking afneemt. Uitwijkmo-

gelijkheden naar andere kernwapenmogelijkheden zouden inderdaad kunnen zijn uitgesloten als er echt wordt bevroren (een probleem blijft de research!). Maar ook dan vormen verbetering van de luchtverdediging, de onderzeebootbestrijding en de ontwikkeling van ABM-satellietsystemen uitwijkmogelijkheden, die direct invloed hebben op het oorlogsvoorkomende effect van de bestaande kernwapens.

Ad 3. Over de betrouwbaarheid van controle op proeven met kleine kernwapens zijn de meningen verdeeld. Controleren of er geen enkel raketsysteem of kruisvluchtwapen wordt getest, is inderdaad gemakkelijker dan controle op een speciale soort terwijl proeven met andere soorten wel mogen doorgaan. Controle op de produktie en plaatsing van raketten, kruisvluchtwapens en vliegtuigen blijft moeilijk, en zeker ook controle op voortzetting van het MIRV- en of andere veranderingen in bestaande raketten of ladingen.

Ad 4. Het is gezien de voorgaande opmerking hoogst twijfelachtig of na een bevroering tijdens onderhandelingen over vermindering van wapens geen nieuwe kunnen worden gemaakt.

Ad 5. De kernwapens vergen slechts een klein deel van het defensiebudget. Als door bevroering en daarop volgende vermindering van kernwapens de afhankelijkheid van die middelen afneemt, zal de NAVO — als zij haar oorlogsvoorkomende functie wil blijven uitoefenen — haar conventionele strijdkrachten moeten versterken tegen een prijs die een veelvoud bedraagt van wat nu aan kernwapens wordt besteed, tenzij de Sovjet-Unie bereid zou zijn haar conventionele overwicht te verminderen. Maar terwijl die staat in de afgelopen jaren zijn nucleaire achterstand ten minste heeft ingehaald, werd er aan die conventionele superioriteit in het geheel niets afgedaan, integendeel . . .

Tussenbalans van de redenen voor populariteit

Bij drie van de vorenvermelde redenen waarom de freeze zo aantrekkelijk zou zijn voor velen, kunnen nu enkele kanttekeningen worden geplaatst.

Ten eerste kan een voorstel wel begrijpelijk schijnen, maar daarom is het nog niet eenvoudig, want evenals bij het huidige wapenbeheersingsvraag-

stuk is er sprake van uiterst ingewikkelde problemen, die niet simpel en snel kunnen worden opgelost.

Ten tweede openden de wapenbeheersingsvoorstellen tot nu toe inderdaad mogelijkheden om uit te wijken naar andere terreinen. Theoretisch zou een ideale bevroering dat weliswaar beletten, maar praktisch ligt de zaak anders, terwijl er dan weer andersoortige gevaren opdoemen.

Ten derde kan een voorstander van bijvoorbeeld de freeze wel het prettige gevoel hebben niet alleen maar tégen iets — i.c. de wapenwedloop — te zijn, daarmee vormt de door hem bepleite oplossing helaas nog niet noodzakelijkerwijs een bijdrage tot de oorlogsvoorkoming.

De vierde reden, de tweezijdigheid, komt hierna afzonderlijk uitgebreid aan de orde.

Voorstellen in de „officiële” politiek

In de Verenigde Naties

Verschillende resoluties met alomvattende bevroeringsvoorstellen zijn in de Algemene Vergadering van de VN aangenomen. De in Nederland bekendste zijn die van Mexico/Zweden in december 1982 en december 1983, omdat het Nederlandse stemgedrag in de VN daarover in de Tweede Kamer uitvoerig is besproken. Hoewel de Nederlandse regering nog meer bezwaren inbracht tegen de resolutie van december 1983 dan tegen die van december 1982 (in verband met een toegevoegde zin over de strategie van de nucleaire afschrikking, die de gevaren zou vergroten) stemde Nederland in 1982 tegen, en onthield zich van stemming in 1983. Dat laatste omdat Nederland duidelijk wil aangeven dat het de nucleaire arsenalen van de SU en de VS te groot vindt en dat de nucleaire wapenwedloop zou moeten stoppen, hoewel de Nederlandse vertegenwoordiger hierbij aantekende dat de tekst van de resolutie tegenstemmen zou rechtvaardigen.

In beide gevallen wees Nederland op de nadelen en gevaren, verbonden aan het bevroeren van onevenwichtige situaties in nucleaire verhoudingen en op de problemen, verbonden aan verificatie van de maatregelen. Een freeze uitroepen is volgens de Nederlandse regering niet de juiste benadering indien voor het oplossen van vele problemen nog moeizame onderhandelingen nodig zijn. Dat

standpunt kan men ook weer terugvinden in de Defensienota 1984 (blz. 16, 68).

In november 1983 werd in de algemene vergadering van de VN een Russische bevroeringsresolutie aangenomen, die nog vager en onevenwichtiger was dan de Mexicaans-Zweedse. Het plaatsingsverbod gold bijvoorbeeld alleen voor *nieuwe* typen kernwapens, dat wil zeggen voor kruisvluchtwapens, Pershing-II's, en alle nieuwe Amerikaanse strategische systemen, terwijl reeds geproduceerde SS20's en andere Russische raketten nog wel konden worden geplaatst. Onze minister-president karakteriseerde tijdens de behandeling van de Rijksbegroting op 12 oktober 1983 dit voorstel als „een zeer eenzijdige bevoordeling van de Sovjet-Unie, nog afgezien van het vraagstuk van de verificatie” [9]. Nederland stemde dan ook tegen.

In de Verenigde Staten

In het voorjaar van 1982 dienden de senatoren E. Kennedy en M. Hatfield een ontwerp-freezeresolutie in, die het net niet haalde. Hoewel het belang van verificatie wel werd erkend, bevatte het ontwerp geen duidelijke voorstellen hoe men verificatie zou kunnen verwezenlijken, maar riep de VS en de SU alleen op te beslissen *wanneer* en *hoe* zij dachten een wederzijdse en verifieerbare bevroering te bereiken van het testen, de produktie en verdere ontwikkeling van kernkoppen, raketten en andere overbrengingssystemen. De indieners van de resolutie leken te verwachten dat onderhandelingen daarover maar kort behoeften te duren.

De eerder in dit artikel al genoemde Resolutie 13 werd op 4 mei 1983 na amendering aangenomen in het Huis van Afgevaardigden. Een van de voorstanders, de inmiddels overleden invloedrijke democratische afgevaardigde C. J. Zablocki, gaf de volgende kernachtige samenvatting van de inhoud: 1. Elke bevroering waarover op grond van deze resolutie is onderhandeld, moet wederzijds en verifieerbaar zijn. Elk punt waarover beide zijden geen overeenstemming bereiken, wordt niet bevroren. Elk punt dat niet kan worden geverifieerd, wordt niet bevroren. 2. Niets wordt bevroren voordat de freeze is getekend, goedgekeurd en geratificeerd. Het doel van deze resolutie is niet een eenzijdige beperking [10].

Verder moet, volgens het belangrijkste amendement van de democratische afgevaardigde E. H. Levitas, na een via onderhandelingen tot stand gekomen wederzijdse en verifieerbare freeze, binnen een vastgestelde periode wapenvermindering volgen. Gebeurt dat niet, dan wordt de freeze opgeheven [11].

Op 31 oktober 1983 kwam de freeze voor het eerst aan de orde in de Senaat, via een amendement van senator E. Kennedy bij een wet die niet rechtstreeks had te maken met het veiligheidsbeleid. Dat amendement, dat opriep tot een wederzijdse en verifieerbare freeze en vermindering van kernwapens, werd niet aangenomen. De meeste senatoren voelen meer voor de wapenverminderingsvoorstellen van president Reagan [12].

Op grond van de hiervoor aangeduide standpunten betreffende de freeze in het Huis van Afgevaardigden en de Senaat lijkt het niet waarschijnlijk dat van de kant van de Verenigde Staten een voorstel tot onmiddellijke bevroering zou kunnen worden verwacht, zeker niet als daaraan nog eenzijdige maatregelen zouden worden verbonden.

Voorstellen van de antikernwapenbeweging

In de Verenigde Staten

De hiervoor reeds vermelde NWFC propageert een alomvattende bevroering, coördineert acties van zeer uiteenlopende groepen, voorziet die van propagandamateriaal, maar heeft geen invloed op de drijfveren en doelstellingen van die groepen. Officieel verklaart de leiding van het NWFC dat het niet om een politieke beweging gaat, en dat de freeze tweezijdig moet zijn en verifieerbaar.

Om na te gaan in hoeverre dat juist is, lijkt het nuttig aandacht te besteden aan enkele groeperingen die intensief deelnemen aan de campagne.

MOBILISATION FOR SURVIVAL

Deze groepering keert zich tegen het veronderstelde „first strike”-beleid van Carter en Reagan, wil de plaatsing van de MX voorkomen en wil eenzijdige stappen ondernemen. De instelling van kernwapenvrije zones in de VS moet een proces op gang brengen dat leidt tot een waarlijk kernwapenvrije wereld en volledige ontwapening. Het gaat daarbij dus om gebieden in de VS waarin onderzoek, produktie en testen van kernwapens en

technologie zijn verboden. Burgerlijke ongehoorzaamheid wordt beschouwd als een middel om dat doel te bereiken [13].

SANE

Volgens eigen opgave is deze organisatie de ontwapeningsgroepering met het grootste ledental. SANE verzet zich tegen interventie van de VS in het Midden-Oosten en Centraal-Amerika en tegen het defensiebudget dat Reagan in staat stelt tot „een militaristisch beleid”. Voorts gaat SANE door met zijn verzet tegen de MX en Euro-kernwapens [14].

De tweezijdigheid van de freeze moet bij inschakeling van zulke groeperingen wel onder druk komen, nog ervan afgezien dat in de NWFC zelf pacifisten vooraanstaande posities innemen.

Op de jaarlijkse conferentie van de NWFC voor plaatselijke en nationale leiders van de freeze-campaign op 2 tot 4 december 1983 werd o.a. de volgende strategie voor 1984 [15] vastgesteld:

— president Reagan een verkiezingsnederlaag bezorgen;

— blokkering van fondsen voor het ontwikkelen en testen van kernkoppen, raketten, ABM en antisatellietwapens en voor het plaatsen daarvan;

— onmiddellijke bevrozing van kruisvluchtwapens en Pershing-II's gevolgd door terugtrekking uit Europa (gecombineerd met een oproep de op Europa gerichte middellange-afstandsraketten van de Sovjet-Unie „substantieel” te verminderen).

Ondanks het ook nu nog officieel tweezijdige karakter van de NWFC wordt in de VS duidelijk in welke richting de campagne wordt gestuurd: de initiatieven worden meer en meer eenzijdig.

In Nederland

Gezien de invloedrijke en coördinerende rol van het Nederlandse IKV bij de samenwerking van allerlei Nederlandse en Westeuropese bewegingen blijft in dit artikel de bespreking beperkt tot het standpunt van (de top van) deze organisatie inzake bevrozing.

De aankondiging van de „beleidsbijstelling” van het IKV in september 1983, zonder voorafgaand overleg met de kernen en kerken, gaf vele IKV-sympathisanten het idee dat hun leuze zou worden

ingeruild tegen een strategie met een politiek beter haalbaar maar minder principieel karakter. Het eerder vermelde citaat uit een artikel van M. J. Faber is daarover ook duidelijk. In dat zelfde artikel wordt vermeld dat aanvankelijk het tweezijdige-freezemodel van de Amerikaanse vredesbeweging stond tegenover de eenzijdige-stappen-theorie van de Westeuropese organisaties, die vooral het karakter hadden van een verzetsbeweging tegen de kernbewapening en tegen de militaire blokken (die als oorzaak en als voedingsbron van de wapenrace worden gezien.) Sinds echter is gebleken dat in Oost-Europa op staatsniveau collectief „ja” wordt gezegd tegen het bevrozingsmodel, is het zaak met die conceptie door te gaan. In oktober 1983 schreef M. J. Faber [16] dat de beslissing nog niet is gevallen of het IKV de weg van de freeze zal opgaan (ook in april 1984 nog steeds niet, R. J.). De IKV-campagne heeft echter tot nu toe niet tot een politieke doorbraak geleid. Opeenvolgende regeringen en de grote politieke partijen achten het afschrikkingssysteem nog steeds niet onaanvaardbaar. Wel lijkt het erop dat de PvdA geleidelijk uitkomt op de formule „geen verdere ontwikkeling en modernisering van de kernbewapening en de nucleaire afschrikkingstrategie”. Ook in CDA-kringen is sympathie te bespeuren voor de freezegedachte. (Opnieuw blijkt dat men moeilijk van „de” freeze kan spreken, R.J.). Het kan volgens Faber van belang zijn dat de vredesbeweging, in het bijzonder de IKV-campagne, de uitgangspunten van de grote politieke partijen gaat aanscherpen tot een freeze en zo het regeringsbeleid meer kan beïnvloeden. Maar dan moet de freeze wel o.a. het afschaffen van het nucleaire afschrikkingssysteem dichterbij brengen. De freeze dient daarvan een politiek uitgangspunt te zijn, een principe en *dus per definitie eenzijdig*.

Uit deze uiteenzetting kan men opmaken dat het zich richten op een freeze-idee door de IKV-top vooral is bedoeld als een tussenstap, desgewenst een tactisch *reculer pour mieux sauter*, om meer aanhangers en daarmee mogelijk meer politieke invloed te krijgen.

Conclusie

1. Men kan begrip opbrengen voor de gevoelens

die ten grondslag liggen aan sommige voorstellen die bevrozing bepleiten. Op het eerste gezicht kan een freeze een logische en eenvoudige manier lijken om de kernwapenwedloop een halt toe te roepen.

2. De officiële nadruk op onderhandelingen en op het wederzijdse en controleerbare karakter van overeenkomsten geeft een realistische indruk.

3. De NWFC gaat in de huidige omstandigheden kennelijk niet uit van een fundamentele afwijzing van het nucleaire afschrikkingsevenwicht. Terwijl onderhandelingen over een freeze gaande zouden zijn, zou de NWFC het NAVO-bondgenootschap bij burgers en militairen dus niet ondermijnen door intussen te propageren dat de NAVO-strategie een ethisch onaanvaardbaar uitgangspunt heeft.

4. Het tweezijdige karakter van een freeze wordt bij de NWFC, gezien haar strategie voor 1984,

twijfelachtig; volgens de IKV-top moet een freeze per definitie eenzijdig zijn.

5. De in dit artikel uiteengezette vooronderstellingen en voordelen van een freeze zijn aanvechtbaar. Een alomvattende freeze zou de huidige situatie bevestigen, met inbegrip van de destabiliserende effecten ervan. Overleg over wapenvermindering kan nog moeilijker worden.

6. In de ontwikkeling van het huidige veiligheidsbeleid wordt bij onderhandelingen groot belang gehecht aan reductie van het totale aantal kernwapens in Oost én West. Eventuele bevrozing op deelterreinen, zoals destijds in het Huis van Afgevaardigden voorgesteld door wijlen C. J. Zablocki en zo mogelijk gecombineerd met de voorwaarde van E. H. Levitas, kan nuttig zijn. Een alomvattende bevrozing overwegen lijkt zinvoller in een latere fase, als voorlopig sluitstuk van — en dus niet als aanloop tot — het gewenste reductieproces.

Literatuur

1. *ICTO-Cahier* nr 1. Landelijk secr., Bergen/NH (1982); *ICTO-Cahier* nr 3. Landelijk secr., Bergen/NH (1983); *Christen-Democratische Verkenningen* (1982)(2)87-97.
2. *Pastorale brief over de kernbewapening*. Boeken-centrum, Den Haag (1981).
3. P. J. Teunissen — *Carré* (1981)(10)34.
4. W. Bartels e.a. — *Tussen Oost- en West-Europa*. De Horstink, Amersfoort (1983)113.
5. NWFC — *Fact Sheet 2*. National Clearinghouse, St. Louis (1983)2.
6. D. J. Bloem — *Mil. Spect.* **153**(1984)(1)17.
7. NWFC — *Call to halt the nuclear arms race*. National Clearinghouse, St. Louis (1982)2.
8. J. G. Siccamà — *START '82: een analyse van de onderhandelingsvoorstellen*. NIVV, Den Haag (1982)9.
9. *Handelingen Tweede Kamer, Alg. Politieke Beschouwingen Rijksbegroting 1984*. Staatsuitgeverij, Den Haag (1983)406.
10. *Congressional Record. Proceedings and debates 98 Congress*. Capital Services Inc., Washington DC (1983)270.
11. P. Towell — *Congress. Quart. Weekly Rep.* **41**(1983)(18)868.
12. P. Towell — *Congress. Quart. Weekly Rep.* **41**(1983)(44)2302.
13. B. Cronin — *Disarmament Campaigns* **5**(1984)(29)5-6.
14. E. Glennon — *Disarmament Campaigns* **5**(1984)(29)7-8.
15. P. Solo — *Disarmament Campaigns* **5**(1984)(29)3-4.
16. M. J. Faber — *Kernblad* (1983)(10)12.

P. Huysman

luitenant-kolonel der infanterie

De bataljonscommandant

In het artikel in het april-nummer (*Mil. Spect.* 153(1984)(4)161) werd een mogelijke omschrijving van militair management gepresenteerd. Voorts probeerden wij de militaire manager in de zowel binnen als buiten de krijgsmacht bestaande niveaus van management onder te brengen en hem door omschrijving van deze niveaus ook herkenbaar te maken.

Naar wij hopen zal de lezer dat in eigen functioneren en dat van anderen hebben herkend, zij het dat het hier nog om een zeer globale benadering ging. Het artikel „De militaire manager” was dan ook uitsluitend bedoeld als kader waarbinnen de aspecten van militair management in de volgende artikelen nader kunnen worden uitgewerkt. Reeds werd aangekondigd dat wij militaire managementfuncties binnen het 1e Legerkorps scherper in beeld zouden proberen te brengen.

In dit artikel werd gekozen voor een functie die zich binnen het parate deel van de Koninklijke

LEIDERSCHAP OP DE KORREL

landmacht mag verheugen in een grote belangstelling van zowel hogere als lagere echelons, namelijk de bataljons- of afdelingscommandant, een functie waarnaar velen, reeds lang voor zij daaraan toe zijn, uitkijken, om vaak uiteenlopende redenen. Niet zelden zijn die redenen enigszins romantisch gekleurd. Van een dergelijke functie straalt immers wat af, het is een commandofunctie die gezien de omvang van de eenheid inderdaad wat voorstelt. De overdracht van het commando gaat gepaard met enig ceremonieel en dat doet het militaire hart goed. Ook de echtgenote wordt, vooral in sociaal opzicht, doorgaans meer bij het werk betrokken.

Sommigen zullen de meer praktische sfeer waarin de vervulling van deze functie zich beweegt waarden, het leiding geven aan relatief jeugdig vrij-

willig dienend en dienstplichtig personeel, het leiden van oefeningen te velde, het hebben van een eigen staf waardoor men zich vrijer kan bewegen, enz. Weer anderen zien deze functie, overigens niet ten onrechte, als een mogelijk draaipunt in hun carrière en staan te popelen om te bewijzen wat zij waard zijn.

Let wel, de bovenstaande redenen kunnen voor officieren even zo goed gronden zijn om deze functie juist níet te ambiëren. Hoe dan ook, het is een functie waarnaar met vreugde en/of zorg wordt uitgekeken en waarop eveneens met vreugde en/of zorg wordt teruggezien.

Niveau van management

De functie van bataljonscommandant of vergelijkbare functie, verder in dit artikel aan te duiden met BC, is een scharnierfunctie tussen het midden- en lagere militaire management. Daarmee is bedoeld dat de BC als middenmanager kan worden beschouwd maar dat de in het vorige artikel gegeven omschrijving van de lagere manager in vele gevallen eveneens op hem van toepassing kan zijn, in het bijzonder waar het gaat om praktijkgerichte vakkennis en persoonlijke eigenschappen. De BC vormt immers de laatste schakel tussen planning en uitvoering omdat hij de uitvoerders in de basis van de organisatie commandeert. Hij vormt een soort draaipunt waar doelen en middelen, staf en lijn, theorie en praktijk, droom en werkelijkheid elkaar ontmoeten. De BC bevindt zich tevens op een niveau waar de maatschappij nogal ongedwee in de organisatie penetreert in de vorm van jonge mensen die als beroeps- of dienstplichtige militairen onder zijn bevelen staan. Hier ligt ook een educatieve taak voor de BC, zijn ondercommandanten en oudere beroepsouderofficieren weggelegd, die — bij succes — leidt tot con-

flictdemping voor de organisatie en tot vorming van de ondergeschikte; daarover later meer.

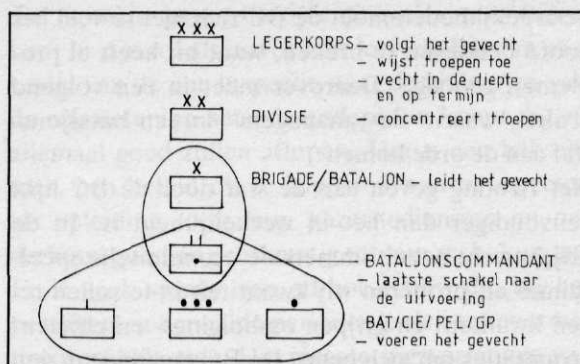
De draaipuntfunctie van BC is als voorbeeld voor een gevechtsc bataljon in afb. 1 geschetst. Voor andersoortige bataljons in bijvoorbeeld de logistieke sfeer is uiteraard een identiek beeld van toepassing, zij het dat wat hier volgt moet worden begrepen in de zin van logistieke acties.

De BC bevindt zich in deze weergave in de volgende drie posities.

1. Hij vormt een knooppunt waar alle communicatie- en andere lijnen samenkomen en weer uitgaan.
2. Hij bevindt zich bovendien onmiskenbaar in een dubbelrol. Enerzijds is hij de manager van de hem ten dienste staande middelen en anderzijds de directe leider van (gevechts)acties. Men moet derhalve vaststellen dat op dit niveau de manier waarop men de functie van *commandant* vervult beslissender is voor het welslagen van (gevechts)handelingen dan op andere niveaus.
3. Hij vervult ten slotte tevens een soort „topfunctie”; vooral voor de beleving van zo'n herkenbare eenheid en de rol die men de BC doorgaans toedicht. Lagere eenheden en commandanten hebben het gevoel nog een hogere commandant te hebben, die zichtbaar aanwezig is (CC-BC); van de BC zelf vindt men dat niet, zijn hogeren zijn „van buiten”. Voorts is hij „top”:

- in een zichtbaar samenhangende (deel)organisatie;
- in een „uiterlijk” functionerende eenheid;
- in stijl en sfeer die dat deel — het bataljon — van de organisatie een eigen karakter geven;
- in een jaarritme waarin zo'n eenheid leeft met opleiding, training, oefening, e.d., maar ook met festiviteiten, recepties en bijeenkomsten.

Ook is de beïnvloeding die van dat „BC-niveau” uitgaat, direct merkbaar: wat lukt of mislukt, wordt door de onderhebbende eenheden gemakkelijk in relatie gebracht met de kwaliteit van de BC. En zeker wordt dat zo gemakkelijk beoordeeld van buiten en van boven. Zoiets werkt dan ook op de BC als een bepaalde uitdaging of een bepaalde druk. Persoonlijke aansprakelijkheid en zakelijk management schuiven hier voortdurend door elkaar heen en zijn meer constant aanwezig dan bij het lagere management of bij staffunctio-

Afb. 1 De bataljonscommandant als draaipunt in de organisatie voor het gevecht

narissen. De BC merkt aan den lijve dat op zijn niveau het persoonlijke leiderschap en het vermogen de juiste middelen toe te wijzen en in te zetten een constante en rechtstreekse relatie hebben. Voorts bevindt de BC zich op een niveau waar zijn persoonlijke militaire ervaring zowel het personeel als het optreden van zijn eenheid beïnvloedt. Om ook onder oorlogsomstandigheden in het gevecht succes te hebben, zullen vooral de BC'n bij de wapens zowel gevechtscveldmanagers als vechters moeten zijn. Het is niet eenvoudig, dat in vredetijd reeds te tonen, maar wel essentieel voor de succesvolle inzet en het moreel van een eenheid. Opleiding, ervaring, mentale bereidheid zich voor alles en iedereen in te zetten en fysieke fitheid zijn belangrijke voorwaarden om als BC gestalte te geven aan deze voorbeeldfunctie.

Concluderende kan over het niveau van management waarop de BC zijn functie vervult, worden gesteld dat de organisatie zich in haar volle complexiteit op elk terrein op dit niveau manifesteert. Op enkele gebieden waarop een BC zich beweegt wordt hierna ingegaan.

De BC en zijn staf

Doorgaans heeft een BC in zijn voorgaande functie zoveel ervaring in en met staven opgedaan dat hij zich als verstrekker van richtlijnen, delegerder van bevoegdheden, beslisser op gedane voorstellen, enz., voelt als een vis in het water. Een eigen staf verschaft hem bovendien de nodige bewegingsvrijheid, die de meeste BC'n als een verademing ervaren. Duidelijke afspraken met de staf zijn van essentieel belang voor een goede planning en uitvoering van de te vervullen taken en werkzaamheden. Over interne procedures en verant-

woordelijkheden moet de BC zich niet te veel het hoofd behoeven te breken, want hij heeft al problemen genoeg. (Daarover meer in een volgend artikel, waarin de „managers” in een bataljonsstaf aan de orde komen.)

Het richting geven aan de staf door de BC lijkt eenvoudiger dan het in werkelijkheid is. In de krijgsmacht neemt immers de economische speelruimte af, proberen wij kwantiteit in te ruilen tegen kwaliteit, en grijpen ombuigings- en efficiencyoperaties om zich heen. De BC en zijn staf zien zich dan ook geconfronteerd met een veelheid van taken, die moeten worden uitgevoerd in een minimum aan tijd en met relatief geringe middelen (oefenterreinen, brandstof- en munitietoewijzing, reservedelen, enz.). Voorts worden door een groot en nog steeds toenemend aantal „top-down”-richtlijnen op personeel, materieel, administratief, maar ook oefen- en opleidingsgebied de BC en zijn staf dermate in een keurslijf gedwongen dat van enige speelruimte in het „managen” van het bataljon nauwelijks sprake is. Deze beperkende maatregelen hebben ook hun consequenties voor het niveau van de compagniescommandanten die, veel meer dan zo'n tien jaar geleden, uitvoerders zijn geworden van strikt omlijnde opdrachten. Lijkt dat misschien in de vredessituatie nog niet zo problematisch, voor de oorlogssituaties — en daarop bereiden wij ons toch voor — zal van de BC, zijn staf en de CC'n initiatief, originaliteit en inventiviteit worden geëist, bijvoorbeeld indien een directe chef wegvalt.

De mogelijkheden lagere managers te trainen voor dergelijke eventualiteiten zijn slechts minimaal. In een drang naar „zekerheid voor alles en iedereen” hebben wij in feite alles aan alles gekoppeld en regelen wij op hoog niveau te veel tot in de details. Dat zo'n systeem regelmatig botst met de jonge managers in de krijgsmacht, die op de verschillende opleidingsinstituten zijn opgeleid tot kritisch-analytische medewerkers, behoeft nauwelijks betoog. En het spreekt wel vanzelf dat, in het verlengde van die „regeldrift”, ook de BC en zijn staf niet eraan zullen kunnen ontkomen eveneens zeer gedetailleerd tewerk te gaan. Maar dat is tevens een van de belangrijkste oorzaken dat de dagelijkse gang van zaken in de meeste bataljons zo haastig en onrustig verloopt. Hóé die onrust enigszins kan worden voorkomen, zal in een volgend artikel worden besproken.

Zonder daarop verder in te gaan, lijkt de verwachting gewettigd dat het „ont-organiseren” een van de grootste bestuurlijke uitdagingen van de toekomst zal worden; dat houdt evenwel niet in dat daaruit dan een sfeer zou mogen ontstaan van „doe maar raak, jongens”. Wèl is het noodzakelijk dat „Haagse specialismen”, die van hun beleidsniveau de bodem van de KL-organisatie vrij autonoom kunnen bereiken, zich — ondanks hun ongetwijfeld goede bedoelingen — bewust worden van de gevolgen die voor het functioneren van de BC en de zijnen voortvloeien uit de niet aflatende stroom van steeds weer nieuwe en verfijndere regelingen op dat specialistische terrein: iedere stap, hoe klein ook, in een richting die de BC en zijn staf — en bijgevolg ook zijn ondercommandanten — meer lucht kan verschaffen, zal welkom zijn.

De BC als uitvoerder

De BC wordt in zijn functie als gevechtsveldmanager en uiteindelijke uitvoerder van de opdrachten die direct of indirect moeten leiden tot het belangrijkste eindprodukt, de gevechtskracht, geconfronteerd met een veelheid van problemen van zeer uiteenlopende aard, altijd boeiend, soms vermoeiend. Die problemen zijn doorgaans minder complex dan hij gewend was in staffuncties van hogere echelons, maar hun aantal en verscheidenheid nopen hem wel voortdurend snelle, en zo mogelijk ook wijze beslissingen te nemen. Zijn probleemoplossende vermogen, enerzijds in het algemene management van zijn bataljon en anderzijds in zijn directe leidinggevende functie, is een sterk bepalende factor voor het welbevinden van het personeel en derhalve in hoge mate beslissend voor de kwaliteit van de „output” van het bataljon. Daarbij is het opmerkelijk dat zijn contacten met de hogere echelons doorgaans meer een zakelijk organisatorisch of operationeel karakter hebben in de zin van planning en uitvoering van opdrachten, procedures, rapportages, inspecties en oefeningen, terwijl die zaken bij zijn staf en onderhebbende eenheden eveneens aan de orde zijn maar op dat niveau in feite onverbreekelijk gekoppeld aan de personele factor in de zin van beschikbaarheid, kwaliteit, kwantiteit, en bereidheid en daardoor inzetbaarheid. Het rechtstreeks leiding geven aan een groot aantal medewerkers, zonder

wier coöperatie uiteraard geen enkele opdracht kan worden uitgevoerd, is dan ook op dit niveau van zeer groot belang.

Die personele factor lijkt bij de hogere echelons nog te weinig in beschouwing te worden genomen bij het nemen van besluiten. Niet zelden leidt dat ertoe dat reeds gegeven opdrachten om reden van niet doordachte personele consequenties alsnog moeten worden bijgestuurd dan wel geheel onuitvoerbaar blijken.

Op bataljonsniveau en lager blijft het personeel de belangrijkste factor in zo goed als alle besluiten die een BC neemt.

Een BC zal in de uitvoering van zijn taak alleen dan slagen, als hij zich weet te verzekeren van de medewerking van zowel zijn vrijwillig als onvrijwillig dienende „werknemers”. Vooral uit het optreden van de dienstplichtigen laat zich redelijk afleiden hoe het ermee staat in een bataljon. Natuurlijk is het, strikt militair-hiërarchisch gezien, altijd mogelijk medewerking te eisen; een betere weg is het echter, spontaan medewerking te verkrijgen. In dat opzicht bepaalt de BC door zijn aanpak, voorbeeld, houding en besluitvaardigheid zeer sterk zowel de sfeer als de gang van zaken in zijn eenheid. Hij bevindt zich op een niveau waar de in het eerste artikel genoemde menselijke, organisatie- en omgevingsvariabelen heel manifest zijn. Van hem als uitvoerder wordt verwacht dat hij die variabelen doelgericht integreert om uiteindelijk optimaal te kunnen voldoen aan zijn hoofdopdracht, te weten het leveren van gevechtskracht. Reeds eerder hebben wij vastgesteld dat hij zich in het huidige, moderne management niet kan veroorloven een van die variabelen te veronachtzamen. Daarin spelen de menselijke variabelen, in de zin van rechtspositie, ambities, motivatie, enz., steeds meer een dominante rol. Op dat aspect wordt later in dit artikel nog nader ingegaan.

De BC bemerkt voorts als uitvoerder, dat succes en mislukking in de praktijk erg dicht bij elkaar liggen. Doordat het grootste deel van zijn personeel iedere tien maanden gefaseerd wijziging ondergaat, verkeert hij bijna voortdurend in onzekerheid over het opleidingspeil van het gehele bataljon of delen daarvan. Door prioriteiten te stellen probeert hij in de voorbereiding voor de eerstvolgende oefening, test of inspectie het op

dat moment gewenste opleidingsniveau te bereiken. In zijn rol als uitvoerder leeft de BC dan ook veelal van de ene inspectie naar de andere en van de ene oefening naar de andere, en hoopt dat zij allemaal goed zullen aflopen. Het is een heksen-toer, een beleid uit te stippelen waarin aspecten als opleiding, oefening, kazernediensten en onderhoud goed en gelijkmatig tot hun recht komen. Er is vaak sprake van ad-hoc-acties, die bij het personeel in bepaalde periodes leiden tot overmatige werkbelasting. Het incasseringsvermogen van het vrijwillig dienende personeel is gelukkig op vele plaatsen nog zodanig dat het daartegen is opgewassen. Hoe lang en/of hoe vaak deze „lijn (te) strak kan staan”, is echter afhankelijk van de sfeer in een bataljon en de bereidheid van het personeel zich voor de eenheid en de commandant in te zetten. Weloverwogen noemen wij ook deze laatste, omdat onderhebbenden niet zelden de indruk hebben dat de BC bezig is bij alle optredens van zijn bataljon naar buiten zoveel mogelijk punten te scoren; de lezers zullen dat beeld ongetwijfeld herkennen. De BC zelf is de enige binnen de eenheid die door zijn optreden kan bewerkstelligen dat de hem toevertrouwde medewerkers zodanig worden gemotiveerd dat zij de zin van hun inspanningen inzien en gezamenlijk trachten hun eenheid naar een hoog operationeel peil te brengen.

Anderszins kan ook de organisatie iets eraan doen, en wel door voldoende ruimte te verschaffen om fouten te maken: de angst te zullen falen, is diep geworteld in de militaire organisatie. Het gevolg is dat de neiging bestaat uitgesleten paden te bewandelen, problemen op afstand te houden of bij anderen neer te leggen. Dat laatste lukt echter niet meer op het niveau van de BC en zeker niet van de CC; daar blijft het uitvoeringsprobleem wel op het bord liggen en daar moet het, hoe dan ook, worden opgelost.

De BC en zijn personeel

In de definitie van militair management van de Stumik, die in het artikel „De militaire manager” (MS 153(1984)(4)162) werd geciteerd, worden *menselijke variabelen* genoemd die, naast organisatie- en omgevingsvariabelen, het functioneren van de militaire manager beïnvloeden. Die menselijke variabelen, zowel formele als informele, heb-

ben een aanzienlijke invloed op het werk van de BC.

Formele menselijke variabelen worden herkenbaar in de zin van rechtspositionele aangelegenheden, uiteenlopende van beoordelingen tot functie-ervullingen, verplaatsingen, vergoedingen, straffen en waarderingen, enz.

Informele menselijke variabelen doen zich voor in het dagelijks werk, in de sociale contacten, opvang en begeleiding, motivatie, communicatie, intermenselijke verhoudingen, enz.

Een BC die deze menselijke variabelen onderschat dan wel negeert of wegpraat, zal in toenemende mate moeilijkheden ondervinden. Hij doet er goed aan ten minste een gelijkschakeling te bewerkstelligen tussen de organisatie- en de menselijke variabelen. En dat is dan een minimumbod. Hij zal bemerken dat zijn activiteiten ondoeltreffend zullen blijven wanneer hij onvoldoende aandacht besteedt aan de intermenselijke verhoudingen in zijn eenheid. In de huidige tijd ontleent geen enkele gezagsdrager zijn gezag uitsluitend aan zijn uniform of uitmonstering. Integendeel, het gaat erom wat hij als persoon in dat gezag kan leggen. Daarbij gaat het in de eerste plaats om zijn *relationele gezag*, met andere woorden: hij weet met mensen om te gaan en boezemt hen vertrouwen in. In de tweede plaats speelt zijn *deskundighedsgezag* een belangrijke rol: hij kent zijn vak. Welk aspect van die beide precies zal overheersen, hangt af van welk type mens de gezagsdrager is. Daarbij is het onwaarschijnlijk dat iemand werkelijk goed zal kunnen functioneren als hij van het ene aspect alles heeft en van het andere totaal niets.

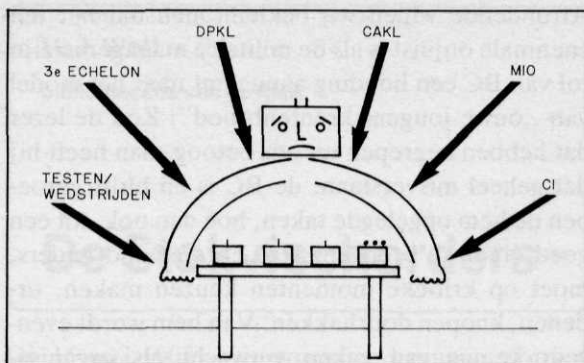
Een BC vervult voornamelijk een „praatfunctie”, waarin het gaat om zijn belangstelling voor zijn medewerkers, om zijn bereidheid te luisteren naar hun problemen en die zo mogelijk op te lossen, en om zijn vermogen niet slechts boven maar ook tussen zijn mensen te staan. Dat is een schier onmogelijke opgave, tenzij daarvoor veel tijd wordt uitgetrokken. Het verdient alle aanbeveling dat de BC ook werkelijk veel van zijn tijd daaraan besteedt, omdat de motivatie van zijn medewerkers grotendeels met die personele aspecten samenhangt en het optreden van zijn eenheid daardoor weer sterk zal worden beïnvloed. Als hij in deze zin tevens zijn ondercommandanten en oudere be-

roepsonderofficieren weet in te schakelen, wordt hem al veel van de schouders genomen. Wij beseffen terdege dat dit niet in alle gevallen zal lukken; het ermee bezig zijn en blijven is echter een vereiste om de kleine en grotere personeelsproblemen die elke dag voorkomen de baas te blijven. In dat verband hangt goed leiderschap niet af van grote, maar juist van heel kleine zaken, waarvan hierna enkele voorbeelden.

- Een BC moet zich veel laten zien op de diverse locaties waar zijn compagnieën, pelotons en specialistische groepen werken. Dat geldt zowel voor de kazerne als te velde. Bij een bataljonsoefening moet hij gedurende rustige perioden pogen de geografisch gespreide onderdelen van zijn bataljon ten minste één keer te bezoeken; niet alleen om te laten zien dat hij deelgenoot is onder goede en slechte omstandigheden, maar tevens om direct uit de basis van zijn organisatie informatie te verkrijgen die voor zijn functioneren als BC van belang kan zijn.

- Speciale aandacht van de BC vereisen de beroepsonderofficieren. Een bataljon is niet zo'n grote organisatie dat hij deze categorie niet persoonlijk zou kennen. Aangezien zij doorgaans het langst in een bataljon werken, vangen zij ook de klappen op van steeds maar wisselende officieren op sleutelfuncties met evenzovele verschillende wijzen van aanpak. Een nieuw binnenkomende BC doet er goed aan niet alleen voor de officieren maar ook voor de beroepsonderofficieren een bijeenkomst te beleggen en zich dan niet alleen voor te stellen, maar ook duidelijk te maken hoe zijn beleid in grote trekken eruit zal zien. Vele beroepsonderofficieren brengen specifieke deskundigheden in. Die dienen te worden gewaardeerd en op de juiste wijze gebruikt. Een zekere vertrouwensrelatie met hogere beroepsonderofficieren op sleutelfuncties doet het BC-schap geen afbreuk: die routiniers kunnen hem steunen in de opvang en opvoeding van jongere collega's, en zij waarschuwen hem tijdig als er naar hun mening iets zou moeten worden bijgestuurd. Dat doet niets af aan de relatie met het officierscorps omdat deze als vanzelfsprekend bestaat; de BC maakt daarvan zelf deel uit en heeft er voldoende functionele en informele contacten mee.

- Een BC dient stimulerend tewerk te gaan. Belangrijk daarvoor zijn vooral gesprekken met medewerkers die geheel anders zijn gemotiveerd dan

Afb. 2 De bataljonscommandant als bescherming tegen externe invloeden

hij eigenlijk zou verwachten, vooral de medewerkers die blijf geven van een zekere mate van gelatenheid en zich uiten in de zin van:

't Zal mijn tijd wel duren . . .

Je bent in ieder geval zeker van een baan . . .

Als je maar niet opvalt dan kom je het verst . . .

Iemand die er fors tegenaan wil, wordt snel teruggefloten . . .

Daarvoor ben ik niet ingehuurd . . .

Als dit soort gelatenheid zich uitbreidt, zijn extra inspanningen — inherent aan het werken in een bataljon — nauwelijks meer mogelijk. Gesprekken en uitleg kunnen vaak verhelderend en motiverend werken.

- Opvang van dienstplichtig personeel en vooral dienstplichtig kader verdient ieders bijzondere aandacht en dus ook van de BC. De voortschrijdende technologie brengt mee dat lage commandanten meer verspreid en soms zelfs geïsoleerd moeten optreden, terwijl tevens binnen de compagnie en het bataljon homogeniteit is vereist. Willen wij dienstplichtig-kaderleden, maar zeker ook jonge beroepsofficieren en -onderofficieren, behoeden voor het „verzuipeffect” dan zullen de opvang, opleiding en begeleiding van deze kwetsbare groep de voortdurende aandacht vragen. Ter stimulering daarvan kan de BC, bijvoorbeeld bij de opvang, zelf een taak op zich nemen.

- Arrogantie of afstandelijkheid van de BC ten opzichte van zijn omgeving zullen bijna automatisch leiden tot demotivatie van het personeel. Men spreekt hem niet uit eigen beweging aan of mijdt hem bewust. Dat heeft het dichtslibben van de communicatiekanalen tot gevolg en dat behoort in een organisatie ter grootte van een bataljon zeker te worden voorkomen. Het baat hem

evenmin, uitsluitend opdrachten te verstrekken en eisen te stellen en vervolgens te hopen dat het allemaal goed zal aflopen. Zijn opdrachten moeten gepaard gaan met het scheppen van de voorwaarden in tijd, ruimte en middelen alsmede zijn persoonlijke „coaching”. Daardoor krijgen de onderhielden het gevoel dat zij worden gesteund en dat ook de BC en zijn staf alles eraan is gelegen dat de compagnieën en pelotons hun opdrachten tot een goed einde brengen.

- Het lijkt overbodig te vermelden dat de BC vanzelfsprekend de volledige verantwoordelijkheid draagt voor alles wat er binnen zijn eenheid gebeurt: bevoegdheden kan men delegeren, verantwoordelijkheid nimmer. Toch doen zich hier meer complicaties voor dan men zo op het eerste gezicht vermoedt. Het is immers zeer eenvoudig de verantwoordelijkheid te nemen of, sterker nog, op te eisen als de prestaties van het bataljon en de compagnieën goed zijn. Veel belangrijker is het echter in momenten van tegenspoed de verantwoordelijkheid te dragen. Zoals in afb. 2 is weergegeven, zijn er vele instanties van hogere echelons die met hun inspecties of anderszins diep in de bataljonsorganisatie doordringen. De kans dat er iets mis gaat, is dan ook ruimschoots aanwezig. Het vertrouwen in de BC neemt toe indien hij naar „buiten of boven” voor al deze zaken de verantwoording op zich neemt en dat ook duidelijk toont. De interne bijsturing, om toekomstige fouten te voorkomen, staat geheel los daarvan. In afb. 2 is tot uitdrukking gebracht dat de BC een soort beschermheer is in die betekenis dat hij verkeerd bezig is als hem de diverse inspecties, besprekingen, directe aanwijzingen van buiten, enz., door de vingers glippen en hij daarop geen greep heeft. Het is aan te bevelen dat iedere functionaris of ieder inspectieteam van buiten het bataljon een inleidend gesprek heeft met de BC. Het loont de moeite!

Slot

Uit het bovenstaande moge zijn gebleken dat de bataljons- en c.q. afdelingscommandant een uitgesproken managersrol vervult. Het beeld zal nog eenszins compleet zijn maar wij hopen dat lezers die deze functie reeds achter zich hebben iets erin hebben herkend, en dat degenen die zo'n functie nog gaan vervullen hun voordeel ermee kunnen

doen. Hoewel die militaire managers wellicht persoonlijk nog kritische kanttekeningen zouden kunnen plaatsen, is het van de meesten hunner wel zeker dat zij het bataljonscommando met veel genoeg hebben vervuld, of nog vervullen. Want de mensen en de middelen alsmede de specifieke opdrachten maken het bataljon tot een van de levendigste delen van de organisatie van 1 LK. Wel blijft het in dat verband de vraag in hoeverre de organisatie in staat — en bereid — is de BC en de zijnen meer speelruimte te verschaffen en zo dat „ondernemerschap” meer en beter te stimuleren dan thans vaak mogelijk blijkt.

Voorts is het van belang te onderzoeken hoe de BC'n door opleiding en loopbaanplanning het beste kunnen worden voorbereid op hun relatief zware functie. Een toenemende functionalisatie in opleidingen en te volgen loopbaanpatroon, waarvoor in het vorige artikel al werd gepleit en waarvan ook de Defensienota 1984 in positieve bewoordingen spreekt, is een stap in de goede richting. Het beperken van het aantal functies dat in een bepaalde rang dient te worden vervuld, zou ertoe kunnen leiden dat bataljonscommandanten wellicht wat langer in functie kunnen blijven dan momenteel veelal usance is. Daarmee zou zeker het belang van de organisatie zijn gediend.

Literatuur

1. J. J. Angsten jr. — The battalion commander. *Mil. Rev.* (1982)(3).
2. J. Heijnsdijk — *De onderofficier*. Sticht. Maatschap-
pij en Krijgsmacht (1983).
3. A. B. Weinert — Menschliches Verhalten in Organisationen, in: *Lehrbuch der Organisationspsychologie*. München (1981)346-347.

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Teneinde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

H. J. Wolf

bibliothecaris van de KMA

De Stokvischorders

Op 15 mei 1907 — in sommige bronnen worden ook 13 of 14 mei genoemd — overleed in Den Haag Lodewijk Mulder. Hij was toen een schrijver van naam en een van de bekendste inwoners van die stad; met hem verloor de Nederlandse letterkunde, volgens een uitspraak van die tijd, „een harer oorspronkelijkste en gelukkigste beoefenaars.” Mulder was toen 85 jaar oud, nog flink voor zijn leeftijd en had tot kort voor zijn dood regelmatig kaartmiddagen bezocht.

Met zijn vrouw woonde hij herhaaldelijk muziekuitvoeringen bij en hij ontmoette de schilder Hendrik Mesdag en andere kunstenaars wekelijks bij bepaalde bijeenkomsten. Mulder was zelf ook een verdienstelijk schilder, die ieder jaar in de herfst met bevriende beoefenaars van de beeldende kunst naar Gelderland of Drenthe trok om te schilderen of te tekenen. Hij was een veelzijdig man,

De sinds maart 1950 aan de KMA verbonden bibliothecaris H. J. Wolf — Herman voor de insiders — heeft zich in de loop van zijn functievervulling een voortreffelijke reputatie opgebouwd, in het bijzonder door de schier onnavolgbare wijze van serviceverlening aan zowel de KMA-populatie als personen van buiten dat instituut die zich tot hem wendden. Bovendien bewees hij meermalen in verschillende publikaties van zijn hand dat zijn interesse in historische onderwerpen kon uitmonden in zeer lezenswaardige artikelen, resultaat van gedegen studie en een vaardige penvoering. Ook de hiernaast geplaatste verhandeling getuigt daarvan weer eens te meer.

Hoewel hij per 1 oktober a.s., gebruikmakende van de VUT-regeling, zijn functie zal neerleggen — stellig een moeilijk te compenseren verlies voor de KMA en voor allen die gewend waren zich in voorkomende gevallen op hem te verlaten — mag worden gehoopt dat zijn terugtreden niet ertoe zal leiden dat zijn belangstelling in militair-historische persoonlijkheden en hun entourage gaat verflauwen zodat de inkt in zijn pen verdroogt en de lezers verstoken blijven van opstellen als hier gepresenteerd.

sprak zes of zeven talen en had een rijk leven achter zich.

Lodewijk Mulder werd op 9 april 1822 in 's-Gravenhage geboren als zoon van J. Mulder Jansz, die inspecteur was bij de domeinen. Hij was pas vijf jaar toen zijn vader overleed. Zijn moeder hertrouwde in 1829 met de kapitein-kwartiermeester Dirk Johannes Reese, een militaire intendant, maar overleed al vrij kort daarna, in 1831. Lodewijks stiefvader, die beroepsofficier was, besloot hem naar de Koninklijke Militaire Academie in Breda te zenden voor het volgen van een officiersopleiding.

Hoewel hij bij het toelatingsexamen een niet te best figuur sloeg, werd hij op 27 juli 1838 aangenomen als cadet bij het wapen der infanterie. Op 3 september 1838 begon hij met zijn opleiding die hij zonder problemen wist te volgen. Een van zijn docenten in die tijd was dr. Jan Wap, van wie hij de nodige belangstelling en steun ondervond bij zijn studie van de Nederlandse taal en letterkunde.

Na de vierjarige opleiding aan de KMA met succes te hebben voltooid, werd hij op 1 juli 1842 benoemd tot officier en aangesteld bij het 2e Bataljon van het 1e Regiment Infanterie te Nijmegen.

In zijn cadettentijd had hij reeds enkele artikelen geschreven in het Jaarboekje van de Koninklijke Militaire Academie, de voorloper van de huidige Cadettenalmanak. Ook daarna ging het schrijven hem goed af; in het Nijmeegse garnizoen, aan het begin van zijn carrière, hield hij zich onder meer bezig met het beoefenen van de letterkunde en het schrijven van artikelen. Hij schreef in de trant van Hildebrand en diens Camera Obscura, en publiceerde van 1846 af ook in de Militaire Spectator en wel onder het pseudoniem Lodewijk. Later, van 1854 af, schreef hij in dat vaktijdschrift ook onder

eigen naam; van 1854 tot 1858 was hij zelfs redacteur.

Met ingang van 12 oktober 1850 werd hij als officier-instructeur verbonden aan de KMA in Breda om daar les te geven in Nederlandse taal en letterkunde alsmede in geschiedenis. Kort voor zijn overplaatsing naar Breda werd zijn aandacht getrokken door een aantal opmerkelijke orders die hij aantrof in het *Dagelijks-Orderboek* van zijn sergeant-majoor. Die orders, door hem als „Stokvischorders” aangeduid, schreef hij woordelijk over; op basis van die historische teksten schreef hij „een vermakelijke parodie van zuiver militaire aard”, als middel in de strijd van de nieuwe denkbeelden tegenover de oude tijd. En dat was dan de tijd waarin slobkousen werden gedragen en waarin dergelijke orders werden geschreven.

Deze satirische bewerking, die naar de mening van velen voortreffelijk was geslaagd, rekende af met bekrompenheid en kleingeestigheid. Zij werd niet meteen gedrukt, maar wel werden er talloze afschriften van gemaakt, want iedereen wilde de Stokvischorders en de geestige toelichting van Lodewijk Mulder lezen. Daarenboven werden tekst en toelichting nog vele jaren daarna aan menige officierstafel voorgelezen „op iederen Goeden Vrijdag, tot groote vreugde der gasten”.

De aanleiding tot dat alles was geweest dat, te beginnen met 24 maart 1850, in Nijmegen een reeks orders was uitgegeven over het eten van stokvis op de volgende vrijdag „zijnde Goeden Vrijdag”.

Toen hij op de KMA was geplaatst, raakte Mulder goed bevriend met zijn collega Mark Prager Lindo, docent Engelse taal en letterkunde aan de KMA van 1853-1865, die in de literatuur bekend zou worden als „de oude Heer Smits”. Samen met deze M. P. Lindo gaf hij in 1854 in Arnhem een bundel schetsen uit „Gemengde berichten uit de beschaafde burgerstand”, onder de titel „Afdrukken van indrukken”, waarvan vier drukken verschenen die door het Nederlandse publiek volop werden gelezen en herlezen.

In 1856 verscheen zijn historische roman „Jan Faessen”, over de mislukte aanslag op Prins Maurits in februari 1623. Het werd een bestseller, want er werden vijf drukken van uitgegeven.

In 1857 publiceerde hij zijn „Handleiding tot de kennis der vaderlandsche geschiedenis”, een studieboek dat in een leemte voorzag en waarvoor

een zeer grote belangstelling bestond, blijkens de dertien drukken die ervan werden vervaardigd. Het was jarenlang het boek voor het geschiedenisonderwijs in Nederland en dat gold ook voor de „Handleiding tot de kennis der algemeene geschiedenis” die in 1868 verscheen en waarvan tien drukken uitkwamen: de totale oplage van beide publikaties had rond de eeuwwisseling de 80.000 exemplaren overschreden.

In 1859 werd Mulder van de KMA overgeplaatst naar het ministerie van oorlog in 's-Gravenhage en bij besluit van 24 maart 1860 werd hij belast met het bewerken en uitgeven van het *Journal van Anthonis Duyck*, advocaat-fiscaal van den Raad van State, maar ook een vriend van Prins Maurits en ooggetuige van de meeste krijgsverrichtingen van Maurits van 1591 tot 1602. In het tijdvak van 1862 tot 1866 gaf hij aldus drie delen uit met een totale omvang van iets meer dan 2100 bladzijden.

In 1867, toen hij 25 jaar officier was, vroeg hij ontslag uit de militaire dienst; dat werd hem op eervolle wijze verleend met de rang van Majoor. Van 1868 tot 1873 was hij Inspecteur van het Lager Onderwijs in de provincie Utrecht. Daarna leefde hij als ambteloos burger in Den Haag, waar hij zijn tijd verdeelde tussen schrijven, schilderen en reizen.

Nu was in het garnizoen Maastricht omstreeks 1880 geplaatst de eerste luitenant der infanterie Willem Constantijn Staring Jzn., een kleinzoon van de bekende dichter A. Chr. W. Staring (1767-1840) die ook als jurist en magistraat bekendheid had genoten. Deze Willem Staring was aan de KMA opgeleid als cadet en op 22 juli 1868 benoemd tot tweede luitenant der infanterie; op 3 mei 1888 werd hij bevorderd tot kapitein der infanterie, een rang die hij zou houden tot zijn pensionering in juli 1899. In Maastricht maakte deze Staring kennis met de zogenaamde Stokvischorders, zoals die door Lodewijk Mulder als een persiflage op de Dagelijkse Orders van een Regiment Infanterie — vermoedelijk werd het 1e Regiment Infanterie bedoeld — omstreeks 1850 op papier waren gezet. In zijn vrije tijd tekende Staring veel en hij beoefende ook de schilderkunst. Hij was weliswaar geen schilder van allure, maar had blijk gegeven talent voor tekenen te hebben: hij had onder meer meegewerkt aan het bekende werk

van J. Hoyinck van Papendrecht, getiteld „De uniformen der Nederlandsche Zee- en Landmacht”, dat tussen 1897 en 1900 was verschenen. Zijn talrijke tekeningen zijn misschien niet de mooiste in die publikatie maar zij geven in ieder geval een goede typering van het militaire bedrijf. Eerder had Staring al de uitgave verzorgd van het boekwerk „Schetsen uit het leven aan de Koninklijke Militaire Academie”, dat in 1870 bij D. A. Thieme in Arnhem verscheen en dat bestond uit 20 lithografieën met tekst. De tekeningen in dit boek, die een goede indruk geven van het leven op de KMA zo'n honderd jaar geleden, werden later ongewijzigd herdrukt bij P. B. Nieuwenhuys in Breda.

Het is mogelijk dat die uitgave hem heeft geïnspireerd tot het plan de door Lodewijk Mulder commentarieerde Stokvischorders te voorzien van illustraties en deze dan te laten uitgeven. Daartoe trad hij in correspondentie met Mulder, die met zijn voorstel akkoord ging. En zo geschiedde het dat Staring Mulders tekst voorzag van twaalf platen, die op karikaturale wijze het kazerneleven in een ingedommeld garnizoensstadje weergeven. Volgens tijdgenoten van Staring waren het geestige en artistieke illustraties die op meesterlijke wijze waren uitgevoerd, „keurig met de pen getekend, met Oost-Indische inkt gewassen en door lichtdruk verveelvoudigd”.

De publikatie werd aldus bekendgemaakt:

De Stokvischorders in der tijd toegelicht door Lodewijk Mulder en thans in beeld vertoond door Willem Staring Jzn. Haarlem, De erven F. Bohn, 1884. Prijs f 7,50.

De uitgave werd in dat jaar besproken in de Militaire Spectator, in de Nederlandsche Spectator en in een aantal andere tijdschriften.

Toen de Stokvischorders op deze wijze in 1884 werden uitgegeven, waren zij reeds 34 jaar oud. Zij waren tamelijk goed bekend en in ieder geval had men er wel eens van gehoord. Zij vormen een merkwaardige bijdrage tot de geschiedenis van het Nederlandse leger rond 1850, waarvan velen zich in 1880 geen goede voorstelling meer konden maken.

Het was een tijdvak, waarin de officieren nog geheel opgingen in stram exerceeren en in den kazer-

nedienst; waarin op allerlei nietigheden van inwendigen dienst het grootste gewicht gelegd werd.

Toen de Stokvischorders voor de eerste maal „op den voortreffelijksten van alle Goede Vrijdagen aan de officierstafel” werden voorgelezen, was het succes enorm. Die première vond plaats voor een vrolijk gezelschap, dat onder de zinspreuk „onderlinge vreedzaamheid tot algemeene volmaking” aanwezig was bij Klein op de Grote Markt in Nijmegen, in 1884 een bekend „bierhuis”.

Het in de Stokvischorders vervatte verhaal is, hoe onwaarschijnlijk dat ook moge klinken, zowel naar de letter als naar de geest volkomen waar van het begin tot het einde. De tijd waarin zij speelden, was de bloeitijd van de slobkousen en van het zo vaak en grondig poetsen van de geweelopen tot zij nauwelijks nog dikker waren dan een dubbeltje. Mulder dreef de spot met de drukte en omhaal die men placht te maken van nietige en onbeduidende zaken, en liet uitkomen hoe belachelijk de gewichtigheid was waarmee dat alles werd behandeld. Dat deed hij in een vrolijke satire die, voorzien van illustraties in dezelfde trant, werd uitgegeven om de futloze Jan-Saliegeest van die tijd aan de kaak te stellen.

Tijdgenoten vonden dat Mulder een vermakelijk stukje had geschreven en dat de tekeningen van de heer Staring een „onverwachte openbaring van groot talent” waren. Van belang vond men ook dat de merendeels geestige tekeningen een goede indruk gaven van de jaren rond de tweede helft van de vorige eeuw. En dat betrof niet alleen de geest des tijds maar ook de gebouwen, de meubels en de militaire kleding uit die tijd. De tekeningen tonen onder meer ook hoe toen een officiersbureau eruitzag, met als attributen keukenstoelen, de schrijftafel, de grote schaar en de ineengezakte prullenmand. Maar ook krijgt men een indruk van het uiterlijk, zoals de manier van dragen van haar, baard en snor, en de hoge sjako's die als militair hoofddekseel werden gedragen.

Op de platen die de tekst vergezellen, wordt in chronologische volgorde een opsomming gegeven van de handelingen die tot de Stokvischorders behoren. Zo werd om te beginnen op zondag 24 maart 1850, vijf dagen voor Goede Vrijdag, de eerste Stokvischorder uitgegeven, waarin de commandant het resultaat van rijp beraad aan zijn adjudant meedeelde. Daarna trad de voedings- en

I. Aanstaaude Vrijdag, Goeden Vrijdag zijnde, . . .

II. De leden der voedingscommissie zorgen dat de aardappelen van eene goede kwaliteit en gelijksoortig zijn

III. De manschappen zullen zich van een vork voorzien

IV. Het aardappelschillen

V. Het inkopen der stokvisch

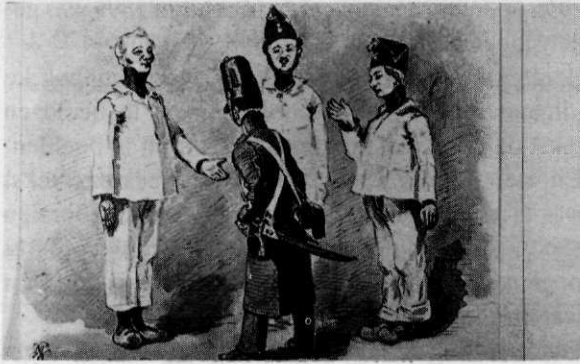

VI. De kapitein van politie en officieren der week bevinden zich tijdig in de kazerne om voor de goede bereiding en uitdeeling van het eten te zorgen

keuringscommissie in werking. Op het middagappel werd vervolgens de aangetreden manschappen duidelijk gemaakt dat zij zich voor die gelegenheid in het bezit dienden te stellen van een vork. De sergeant van de week liet voor de „curiositeit”

zulk een „wapen” eens zien. Aardappelschillen kwam nogal eens voor in de kazernes en zeker in de vorige eeuw. En het gebeurde hier onder toezicht van de kapitein van politie „opdat zij goed en voegelijk geschild zouden worden”.

Het „inkopen der stokvisch” was een gewichtig oogenblik; een klein comité was daarvoor nodig, bestaande uit een luitenant, de sergeant-meneer en drie inkopers. Dat was echter een schamel handjevol in vergelijking met het comité

VII. De sergeant der politiewacht waakt voor de zuiverheid der koks

VIII. De korporaal der politiewacht waakt voor de zuiverheid der tafels

IX. De etendragers gaan met den meesten spoed naar de wachten

X. De manschappen op wacht krijgen het eten warm

XI. De manschappen in 't cachot en provoost allen warm eten

dat kort daarna keukenwaarts toog: een kapitein, acht luitenants en acht sergeanten van de week om niet alleen toe te zien op de bereiding en verstrekking van de maaltijd maar ook de koks en de inventaris te controleren op hun „zuiverheid”. Zoals de illustraties laten zien, was praktisch al het kader op de een of andere wijze ingeschakeld bij de inspecties en het toezicht, en ook de Klasse-I-bevoorrading uit die dagen werd in beeld gebracht met hollende etensdragers op weg naar de wach-

XII. En nu, het groote uur nadert

ten langs de post voor het geweer bij de kazernepoort, met het wachtpersoneel en de daarbij ingedeelde tamboer in het wachtlokaal, en de gestraften in het cachot samen met de provoost. Geen wonder dat de commandant bij het aanbreken van

de stokvischdag en bij het naderen van "het groote uur" met gerechtvaardigde trots mocht ervaren hoe de gedegen voorbereiding en nauwgezette uitvoering van al zijn bevelen ertoe hadden geleid dat in harmonische samenwerking het grootse doel werd bereikt: „het welslagen van het stokvischmaal op Goeden Vrijdag”.

Dat waren de Stokvischorders. Honderd jaar geleden uitgegeven, maar in 1850 al geschreven door Lodewijk Mulder, die een veelzijdig mens was. Hij was niet alleen lange jaren beroepsofficier geweest en docent op de KMA, maar had zijn sporen ook verdiend als tekenaar, schilder, schrijver en als redacteur van de *Militaire Spectator*. Hij had een aantal belangwekkende geschiedkundige werken gepubliceerd, verwierf zich naam als letterkundige, schreef een novelle, een aantal blijspelen en enkele goede reisschetsen. Ook als humoristisch schrijver genoot hij een goede reputatie. Zijn verdiensten werden beloond met het Ridderkruis van de Nederlandse Leeuw.

Staring valt daarbij misschien een beetje uit de toon. Hij was eveneens beroepsofficier, maar lang niet zo bekend. Toch was hij een verdienstelijk „militair” tekenaar en schilder. Hij overleed in

1916 op 69-jarige leeftijd, nadat hij in 1899 was gepensioneerd.

Beiden vonden elkaar in de gemeenschappelijke uitgave van de Stokvischorders, die in beeld en tekst de geest van die tijd trachtten uit te beelden. En met succes, want de nog niet gedrukte tekst was al populair in 1850. Toen het werk, voorzien van illustraties, in de handel was gebracht en later nogmaals werd herdrukt, werd het eerst goed tot wat nu een bestseller heet.

De bedoeling van de uitgave is geweest dat oudgedienden zich vroegere tijden voor de geest zouden kunnen halen en dat jongeren eruit zouden leren nieuwe ontwikkelingen te waarderen.

De Stokvischorders behoorden bij hun verschijnen al tot de geschiedenis, zo blijkt uit het voorwoord bij de uitgave van 1884. Hun inhoud is inmiddels al lang door de tijd achterhaald en de eens zo volprezen humor spreekt niet meer zo aan, omdat de tijden zijn veranderd. De Stokvischorders werden uitgegeven „als een spiegelbeeld van lang verlopen tijden en zeden”. Dat zijn zij nog en als zodanig zijn zij nog steeds van belang, in het bijzonder omdat tekst en plaatjes een goede indruk geven van het leven in een garnizoen, zo'n 134 jaar geleden.

Literatuur

Nederlandsche Spectator (1884)(11).

J. Gram — Levensbericht van Lodewijk Mulder, in: *Levensberichten der Maatschappij voor Nederlandsche letterkunde* (1906/1907).

J. ten Brink — *Geschiedenis der Noord-Nederlandsche letteren in de XIXe eeuw in biographieën en biblio-*

graphieën, 1830-1880, dl 2. Amsterdam (1888).

Mars et historia (1982)(6).

Nieuw Nederlandsch Biografisch woordenboek, dl 3. Leiden (1914).

Militaire Spectator (1884).

G. van Steijn — *Gedenkboek van de Koninklijke Militaire Academie 1828-1928*. Breda (1928).

J. C. Monteiro

luitenant-kolonel der artillerie, hoofd G3/NBC HQ Northag

„Gas-gas-gas!”, en hoe verder?

Uit militair oogpunt bezien, blijft de chemische verdediging niet uitsluitend beperkt tot het vergroten van de overlevingskansen van de militair. Het is noodzakelijk dat hij, zowel individueel als in teamverband, zijn taak kan blijven uitvoeren in een door chemische strijdmiddelen besmette omgeving. Stafofficieren op alle niveaus dienen derhalve ernstig rekening te houden met de invloed op zowel de gevechtskracht van de eenheden als de uitvoering van operaties onder dreiging van, dan wel direct na een of meer chemische aanvallen. Commandanten op het uitvoerende niveau dienen zich te realiseren in hoeverre snelheid, mobiliteit en pantsering van hun eenheden kunnen worden uitgebuit om gevechtsacties in een chemisch besmette omgeving efficiënt en succesvol te kunnen blijven uitvoeren.

In hoeverre zal de commandovoering nog mogelijk zijn op de diverse niveaus, en zullen speciale procedures noodzakelijk zijn?

Het operationele gebruik van chemische wapens

Voor een goed begrip van wat onder chemische wapens wordt verstaan, zal hier een aantal aspecten nader worden toegelicht zonder uitgebreid op de technische details in te gaan.

Indeling naar werkzaamheid in het doelgebied

— Niet-persistente chemische strijdmiddelen zijn voor een relatief korte periode actief in het doelgebied. Het gevaar, meestal in damp- of gasvorm, is slechts voor minuten en bij uitzondering voor uren aanwezig.

— Persistente chemische strijdmiddelen zijn voor een lange periode actief in het doelgebied. Het gevaar, in damp- en gasvorm en als vloeistof, is voor uren, dagen en in bijzondere gevallen voor weken of zelfs maanden aanwezig.

Voor de *verspreiding* van chemische strijdmiddelen zijn geschikt:

- alle vuursteunmiddelen met een kaliber groter dan 100 mm;
- mijnen en vliegtuigbommen;
- sproeisystemen, gemonteerd onder een vliegtuig.

Invloed van de meteorologische omstandigheden in de omgeving en/of op het doelgebied

— Hoe minder turbulentie, d.w.z. hoe stabiel de atmosfeer in het doelgebied, hoe effectiever de aanval; dat is veelal het geval in de vroege ochtenduren voor zonsopgang.

— Bij windsnelheden kleiner dan 8 m/sec (28 km/h) zal het gebruik van niet-persistente strijdmiddelen het meeste effect hebben. Grotere windsnelheden zullen de wolk snel doen verwaaien en de concentratie snel doen verminderen.

— Zware regenval zal chemische besmettingen wegwassen. Lichte regen kan de werking van persistente chemische strijdmiddelen vergroten door chemische besmettingen van het gebladerte, daken en ander afschermingsmateriaal alsnog op het doelgebied te brengen.

— Temperatuurstijging bevordert de verdamping en vergroot het besmettingsgevaar. Chemische besmettingen onder een sneeuwlaag kunnen na het smelten daarvan opnieuw een bedreiging vormen.

Invloed van het terrein

Grote concentraties van damp- en gaswolken kunnen in dalen, valleien en schuttersputten, en in dichte bossen onder het bladerdek blijven hangen. Damp- en gaswolken hebben de neiging over obstakels en heuvels af te buigen.

De grootte van het besmette gebied

Deze is afhankelijk van de persistentie van het chemische strijdmiddel, de verspreidingsmethode, de stabiliteit van de atmosfeer en de windsnelheid en -richting in het doelgebied. Voor de eenvoud worden standaard benedenwindse dampgevaargebieden gehanteerd, zoals vastgelegd in STANAG 2103 (ATP-45).

— Bij een windsnelheid kleiner dan of gelijk aan 10 km/h komt het benedenwindse dampgevaar voor zowel persistente als niet-persistente chemische strijdmiddelen overeen met een cirkel met een straal van 10 km rond het doelgebied.

— Voor niet-persistente chemische strijdmiddelen bij windsnelheden groter dan 10 km/h kan het benedenwindse dampgevaar, uitgaande van het midden van het doelgebied, zich uitstrekken in een segment van 60 graden in de benedenwindse richting tot afstanden van 10, 15, 30 en 50 km, afhankelijk van het gebruikte inzetmiddel en de stabiliteit van de atmosfeer.

— Voor persistente chemische strijdmiddelen bij windsnelheden groter dan 10 km/h zal het benedenwindse dampgevaar uitgaande van het midden van het doelgebied zich uitstrekken in een segment van 60 graden in de benedenwindse richting tot een afstand van 10 km.

Het *te verwachten aantal slachtoffers* is sterk afhankelijk van:

— de snelheid van de detectie waarmee de aanwezigheid van het chemische strijdmiddel wordt aangetoond;

— de kwaliteit van de NBC-beschermingsuitrusting;

— de reactiesnelheid van het individu van het moment van de detectie tot de overgang naar de volledige NBC-beschermingstoestand (trainingsgraad). Bij een verrassingsaanval zal derhalve het aantal slachtoffers maximaal zijn. Een deel (ca. 20%) zal volkomen worden uitgeschakeld en een ander deel (30%) zal lijden aan lichte verschijnselen van vergiftiging zoals myosis en braken en kan op lange termijn alsnog worden uitgeschakeld.

Uitgangspunten

1. Op grond van open bronnen en officiële uitspraken van prominente autoriteiten kan worden

aangenomen dat het Warschau-Pact in staat moet worden geacht een chemische orlog tegen West-Europa te ondernemen. Hoewel strategisch gebruik van chemische strijdmiddelen niet waarschijnlijk is, kan dat niet geheel worden uitgesloten. Het tactische gebruik van chemische wapens daarentegen in handen van de legerkorps- of divisiecommandant is het waarschijnlijkst. De initiële inzet van chemische strijdmiddelen zal een politieke beslissing zijn.

2. De tactische inzet van chemische wapens zal altijd samengaan met conventionele strijdmiddelen, bij voorkeur met rook om detectie te bemoeilijken en het verrassingselement uit te buiten.

3. Hoewel de kwaliteit van de chemische verdediging van de legerkorpsen in West-Europa momenteel nog verschillen vertoont, wordt dezerzijds aangenomen dat deze verdediging binnen een termijn van 10 jaar optimaal zal zijn, gemeten naar de overeengekomen NAVO-eisen.

4. Niet-persistente chemische strijdmiddelen vormen voor getrainde eenheden geen ernstig gevaar mits zij tijdig worden onderkend. Indien vroegtijdige detectie mogelijk is en de individuele en collectieve maatregelen tijdig zijn genomen, zal de gevechtskracht slechts tijdelijk (2 à 3 uren) nadelig worden beïnvloed en zal het aantal personele verliezen niet boven de 10% stijgen.

5. Persistente (verdikte) chemische strijdmiddelen vormen een grotere en ingrijpende bedreiging voor de gevechtskracht, zelfs indien zij tijdig zijn onderkend. De noodzaak tot het uitvoeren van de (nood)ontsmettingshandelingen wordt daarbij dwingend. Dat zal altijd strijdig zijn met de tactische opdracht van de eenheid en zal de lokale commandant voor een dilemma stellen.

6. In principe moet verspreiding van een besmetting met een persistent chemisch strijdmiddel worden voorkomen. Lokalisering van de besmetting is essentieel om de besmetting onder controle te houden.

7. Gelet op het historisch-sinistere karakter van chemische wapens zullen psychologische bijverschijnselen bij het gebruik van chemische strijdmiddelen aanzienlijk zijn. Het is onmogelijk redelijke voorspellingen te doen over de invloed daarvan op de individuele militair. Er dient echter rekening te worden gehouden met onberekenbare negatieve invloeden op de uitvoering van militaire operaties.

Het defensief

De Warschau-Pactdoctrine

De Warschau-Pact legerkorps- of divisiecommandant die het momentum van zijn aanval wil handhaven, weet dat er een moment zal komen dat hij zal stuiten op een intensief, goed gecoördineerd antitanksysteem. Een verrassingsaanval met chemische strijdmiddelen in combinatie met rook en gevolgd door een korte conventionele artilleriebeschieting zal zijn probleem voor een groot deel kunnen oplossen. Het toepassen van de volgende doctrine kan tot goede resultaten leiden.

In het gebied van de hoofdaanval zal een non-persistent chemisch strijdmiddel kunnen worden ingezet om het mogelijk te maken dat de gemechaniseerde infanterie zich (bovenwinds) vechtend naar het aanvalsdoel kan bewegen en dat pas op het allerlaatste moment het aantrekken van de NBC-beschermingsuitrusting wordt bevolen. Om de flanken van de hoofdaanval te beveiligen en de inzet van de vijandelijke reserve-eenheden te beperken, zullen daartegen persistente chemische strijdmiddelen worden gepland. Ter isolering van het gevechtveld zullen commandoposten, vuursteunmiddelen en logistieke installaties eveneens met persistente chemische middelen worden bestookt zelfs als de locaties niet nauwkeurig bekend zijn. Als de verdediger alleen al kan worden gedwongen tot het dragen van NBC-beschermingskleding, zal dat reeds voordeel opleveren in de gevechtskrachtverhoudingen.

De invloed op het verdedigende gevecht

De beveiligende strijdmacht kan bij het doorschrijden van de voorste rand van het weerstandsgebied worden geconfronteerd met chemisch besmette eenheden en terreinstroken. De zorgvuldig voorbereide routes, aflossingstaken, het overgeven van verantwoordelijkheden, liaison, enz. dreigen op het laatste moment te moeten worden aangepast om besmetting te voorkomen. De beveiligende strijdmacht zal de besmette gebieden moeten ontwijken en alternatieve routes moeten vinden waardoor ongewenste gaten in het defensief kunnen ontstaan.

Indien ontwijking niet meer mogelijk is, dient voldoende ontsmettingscapaciteit in het achtergebied van de brigade en de divisie aanwezig te zijn. Be-

smette eenheden moeten met een zo kort mogelijke omlooptijd via ontsmettingsgebieden worden gedirigeerd naar de nieuwe verzamelgebieden. Veelal zal door tijdgebrek en het niet beschikbaar hebben van alternatieve plannen worden vastgehouden aan het „oude” plan, met de consequentie dat eenheden van de beveiligende strijdmacht besmet geraken en niet tijdig gereed zijn voor het uitvoeren van de volgende geplande opdracht. Ongecontroleerde verspreiding van besmettingen dient daarbij te worden voorkomen.

Het weerstandsgebied

De gevechtseenheden in de voorste rand van het weerstandsgebied zullen tot een diepte van ca. 50 à 100 km op de vijandelijke hoofdnadering worden geconfronteerd met een verrassingsaanval met niet-persistente chemische strijdmiddelen, bij voorkeur in de vroege ochtend — enkele uren voor zonsopgang — ingezet omdat de meteorologische omstandigheden dan veelal het gunstigst zijn en er een stabiele atmosfeer op het doelgebied zal heersen. Dat tijdstip is tevens gunstig voor het uitvoeren van een aanval. Tijdens deze uren zal, zo wordt verwacht, de waakzaamheid van de eenheden minimaal zijn en dus de verrassing het grootst.

Een dergelijke chemische aanval zal niet tijdig worden onderkend en daardoor zal meer tijd nodig zijn alvorens het personeel in de volledige beschermingstoestand is gebracht; dat zal aanzienlijke verliezen kosten. Die kunnen lopen tot 20 à 30% onmiddellijke verliezen, waaraan nog moeten worden toegevoegd de verliezen ten gevolge van de puur conventionele middelen.

Personeel met lichte besmettingen (myosis) kan de opgedragen militaire taken niet of onvoldoende uitvoeren. Naarmate de tijdsduur van het dragen van de beschermende kleding voortduurt, zal de gevechtskracht sneller afnemen.

Niet alleen op de plaatsen waar de chemische aanvallen zijn uitgevoerd, zal de gevechtskracht worden aangetast, maar in het gehele weerstandsgebied, want een ieder wordt gedwongen in de maximale beschermingstoestand te opereren. Het dragen van een facelet (halfmasker) kan enige verlichting geven. De militair-technische vaardigheden, zoals het bedienen van (groeps)wapens — in het bijzonder antitanksystemen — en elektroni-

sche apparatuur, het onderkennen van het doel, terreinoriëntatie en de commandovoering op laag niveau (doordat de individuen onherkenbaar zijn) zullen snel teruglopen en daardoor zal de gevechtskracht aanzienlijk verminderen. De manoeuvre-, vuursteun- en verbindingseenheden, en de logistieke installaties in het brigade- of divisie-achtergebied zullen worden aangegrepen met een persistent (verdikt) chemisch strijdmiddel en worden gedwongen onmiddellijk over te gaan tot ontsmetting om erger te voorkomen. Die handelingen zullen altijd strijdig zijn met het uitvoeren van de militaire opdracht en de commandanten zullen dus prioriteiten moeten stellen. Dat vergt echter enige kennis van de uitwerking van chemische strijdmiddelen (mosterdgas) op militair materieel.

De factor tijd speelt daarbij een kritieke rol. Indien een persistent strijdmiddel doordringt in het materieel is volledige ontsmetting niet meer mogelijk bij het momenteel toegepaste materieel en de gebezigde verfsoorten. Personeel kan dat materieel slechts hanteren in een volledige NBC-beschermingstoestand, en het besmette materieel moet dan als verloren worden beschouwd. Voorkomen moet worden dat pantserinfanterievoertuigen en tanks inwendig besmet raken, door het in- en uitstappen van het personeel. Tevens dient rekening ermee te worden gehouden dat met een chemisch strijdmiddel besmet personeel na 24 uur moet worden afgelost. De huidige NAVO-eis inzake de technologisch en financieel te verwezenlijken kwaliteit van de permeabele NBC-kleding verzekert tot 24 uur bescherming na een of meer aanvallen met een persistent chemisch strijdmiddel. Ook om andere redenen, zoals de normale menselijke lichaamsfuncties en de noodzakelijke rust en ontspanning, is aflossing na 24 uur noodzakelijk. Werkzaamheden waarbij mankracht nodig is, bijvoorbeeld brugslag of klasse III/V-bevo, zullen twee- tot driemaal meer arbeidstijd kosten dan normaal.

Gepantserde eenheden die zijn voorzien van een collectieve chemische bescherming en een filteroverdrukstelsysteem zullen, mits dat tijdig is geactiveerd, weinig hinder ondervinden; d.w.z. slechts de gebruikelijke problemen van het rijden in tanks met gesloten luiken. Een eventuele tegenaanval dient bij voorkeur te worden uitgevoerd door tankformaties, waarbij de aanvalsrichting wellicht dient te worden aangepast om zwaar besmette ter-

reindelen te vermijden. Indien tankeenheden niet zijn voorzien van een collectief filteroverdrukstelsysteem, of inwendig zijn besmet, is een meer statische inzet van deze eenheden aan te bevelen.

Mijnevelden en hindernissen zijn over het algemeen ongevoelig voor chemische strijdmiddelen. De vuursteunmiddelen moeten worden geacht ook in de volledige beschermingstoestand vuur te kunnen uitbrengen, zij het dat de vuursnelheid zal teruglopen en voorbereide vuurconcentraties niet conform de opdracht kunnen worden afgegeven. De munitieaanvoer zal stagneren, omdat bij de man in beschermende kleding zelfs lichte fysieke inspanning zal leiden tot warmtestuwing en vermoeidheid. Terreinmeetwerkzaamheden en vuurtechnische berekeningen zullen slechts met grote inspanning voortgang kunnen vinden. Voorwaartse waarnemers zullen doelen slechts kunnen aanpeilen met een artillerietechnisch onaanvaardbare onnauwkeurigheid. Het radio- en telefoonverkeer ten behoeve van de commandovoering zal ernstig worden gehinderd. Het in volledig beschermende kleding bedienen van per computer gesteunde communicatiemiddelen zal grote inspanningen kosten, te meer daar dat nooit wordt beoefend. Ook de thans in gebruik zijnde gesloten mobiele werkruimten zijn helaas nog niet voorzien van een NBC-overdrukstelsysteem.

De aanval

Het uitvoeren van een tankaanval onder dreiging van, dan wel tijdens of na een chemische aanval, zelfs met persistente chemische strijdmiddelen, kan met succes geschieden mits de tanks zijn voorzien van een collectief NBC-overdrukstelsysteem. Na de aanval zal tot ontsmetting van het materieel moeten worden overgegaan indien de besmetting is veroorzaakt door een persistent chemisch strijdmiddel. Het doorschrijden van zwaar besmet terrein moet worden voorkomen om de noodzaak van ontsmettingswerkzaamheden zoveel mogelijk te vermijden. Het uitgestegen gevecht van de pantserinfanterie-eenheden kan slechts gedurende een korte periode en over korte afstanden met succes worden gevoerd; na enkele uren uitgestegen gevecht in de volledige beschermingstoestand zal de vermoeidheid haar tol eisen. De huidige permeabele NBC-kleding belemmert de mobiliteit, het zicht, het gehoor en de verbale communi-

catie. Bovendien zullen door de fysiologische en psychologische druk en de warmtestuwing de technische vaardigheden van de enkele man negatief worden beïnvloed. Naarmate de draagperiode langer wordt, zullen naar verwachting deze vaardigheden sneller afnemen.

Het is duidelijk dat de pantservoertuigen na besmetting volledig gesloten moeten blijven manoeuvreren. De snelheid van optreden, de cohesie en de coördinatie tussen de gevechtseenheden zullen extra problemen oproepen en derhalve grondig moeten worden beoefend. Het onderkennen van doelen en de aanduiding ervan zullen onnauwkeuriger worden en de neutralisatie minder effectief. De huidige vuursteunmiddelen zijn niet voorzien van een NBC-filteroverdrukstelsel en zij worden met handkracht geladen en gericht. De werkzaamheden bij de stukken worden vertraagd en voorbereide vuurschema's zullen niet conform de opdrachten worden afgegeven. De verplaatsing van vuursteunmiddelen naar de volgende stellingen zal meer tijd vergen en de kans op kaartleesfouten en verkeersongelukken zal toenemen. Luchtsteun zal van besmettingen op de grond nauwelijks hinder hebben bij het aangrijpen van gepland doelen, maar aanvallen op gelegenheidsdoelen, geleid door de forward air controller, zullen problematisch worden.

Het operationeel inzetten van antitank- dan wel aanvalshelikopters dient met de grootste voorzichtigheid te geschieden, aangezien nog onvoldoende kennis beschikbaar is over de beweging van dampen en gaswolken op grotere hoogten (10 à 1000 m) boven het aardoppervlak. Helikoptervliegers blijken in staat te zijn hun toestellen te besturen in de huidige NBC-beschermingskleding, zij het met speciaal aangepaste handschoenen.

Het vertragende gevecht

De noodzaak tot het gebruik van chemische strijdmiddelen naast de conventionele middelen is voor aanvallende Warschau-Pact eenheden in deze fase niet direct aanwezig: de gevechtskrachtverhouding zal veelal gunstiger zijn. Bovendien zullen de zeer mobiele gevechtseenheden, die het vertragende gevecht voeren, zeer verspreid optreden over grotere gebieden zodat het gebruik van chemische strijdmiddelen niet efficiënt zal zijn, terwijl de verrassing van een eventueel gebruik van

chemische middelen in een later stadium (weerstandsgebied) al op voorhand zou worden prijsgegeven.

De eenheden die het vertragende gevecht moeten voeren, zijn over het algemeen snelle gepantserde eenheden die de besmette gebieden gemakkelijk kunnen ontwijken aangezien er voldoende manoeuvreer ruimte aanwezig is, waarbij de mobiliteit kan worden uitgebuit. Het is derhalve niet waarschijnlijk dat gedurende het vertragende gevecht chemische wapens zullen worden ingezet. Naarmate de aanvaller het hoofdweerstandsgebied dichter nadert en op sterkere weerstand stuit, neemt de kans op inzet toe.

Het doorschrijden van in de diepte gelegen verdedigingslijnen die zijn besmet, of van besmette terreinstroken die ter kanalisering dienen, moet tijdig worden onderkend om ontwijkingsmanoeuvres mogelijk te maken. De verkenningsseenheden, voorzien van detectieapparatuur, dienen bijzonder op hun hoede te zijn.

De medische ondersteuning

Dezerzijds wordt niet ingegaan op de specifieke medische behandeling van de zogenaamde „gaszieken”. Het huidige systeem van afvoer van gewonden is onvoldoende berekend op een plotseling groot aanbod van gewonden in een chemisch besmette omgeving en zal spoedig tot een rampsituatie leiden. Dat wordt nog ernstiger omdat zich nieuwe categorieën gewonden zullen aanmelden terwijl nog geen of nauwelijks enige medische ervaring is opgedaan door de militaire (reserve)artsen. Het afvoersysteem is erop gericht de patiënt te redden, d.w.z. zo snel mogelijk af te voeren naar een plaats waar deskundige medische behandeling mogelijk is. Het is noodzakelijk de vier verschillende categorieën gewonden die na een chemische aanval kunnen voorkomen, in het kort te bezien omdat elke categorie haar eigen problemen heeft.

1. De puur gaszieke, een slachtoffer van een chemische inwendige besmetting via huid, ogen en/of ademhalingsorganen, wiens NBC-bescherming te laat of onvoldoende was uitgevoerd c.q. beschadigd.

2. De puur conventionele gewonde, die is gewond geraakt in een niet chemisch besmette omgeving; hij is de „normale” gewonde.

3. De conventionele gewonde in een chemisch besmette omgeving is slechts uitwendig besmet en zijn NBC-bescherming is nog nagenoeg volledig intact; hij heeft bijvoorbeeld een schotwond maar is nog geen „gaszieke”.

4. De combinatie van 1 en 2, de zogenaamde „mixed casualty”.

Het aantal van de categorie 1 kan worden vermindert door oefening van de NBC-beschermingsregels en een goede discipline.

Het grootste aantal gewonden zal vallen in de categorieën 2, 3 en 4, waarbij moet worden voorkomen dat de onder 2 en 3 vallenden niet „weggliden” naar categorie 4. Het verdient aanbeveling de tot categorie 2 te rekenen patiënt via een andere afvoerlijn te verplaatsen en eventueel extra te beschermen indien een chemisch besmet terrein moet worden doorschreden. Het systeem van de geëchelonneerde afvoerketen dient te blijven gehandhaafd. In de praktijk zal alleen enige adequate medische behandeling kunnen geschieden indien de patiënt is ontsmet en overgebracht naar een behandelruimte die is voorzien van een NBC-filteroverdrukstelsysteem.

Alle medische installaties van enige omvang, bijvoorbeeld brigadeverbandplaats en hoger, zullen derhalve organiek moeten beschikken over ontsmettingsteams die niet allen de vereiste NBC-opleiding hebben gevolgd maar ook enige medische kennis bezitten om de overlevingskansen van de gewonden te vergroten. Transportmiddelen, voorzien van NBC-filteroverdrukssystemen, zullen noodzakelijk zijn voor veilig vervoer naar een hoger medisch echelon.

De logistieke ondersteuning

Klasse I

Nadat het eerste gebruik van chemische wapens in het operatiegebied heeft plaatsgehad, moet het consumeren van onverpakt voedsel en drinkwater worden vermeden. Momenteel wordt niet beschikt over detectiemiddelen die de aanwezigheid noch de hoeveelheid van een bekend chemisch strijdmiddel in voedsel en water kunnen vaststellen. Overgang naar verstrekking van verpakt voedsel en drinkwater is noodzakelijk. De verpakking dient uiteraard bestand te zijn tegen aantasting door (verdikte) chemische strijdmiddelen. De

ideale situatie zou zijn dat verpakking en inhoud een zodanige vorm hebben dat consumptie met het gasmasker in beschermingsstelling ook mogelijk is en een minimale hoeveelheid afval oplevert.

Klasse III/IV

Bij de huidige individuele NBC-beschermingsmiddelen is penetratie van een persistent chemisch strijdmiddel na 24 uur te verwachten. De behoefte aan een centrale reservevoorraad NBC-kleding op brigade/divisieniveau is gewenst om op de ontsmettingsplaatsen te kunnen omwisselen. Het efficiënt reinigen van besmette NBC-kleding is momenteel nog niet mogelijk.

Klasse III/V

Deze artikelen zijn ongevoelig voor chemische strijdmiddelen, slechts de hanteerbaarheid wordt bemoeilijkt. Behalve afdekking met dekzeilen, c.q. het „onder dak” opslaan, zijn geen bijzondere maatregelen noodzakelijk.

Onderhouds- en herstelwerkzaamheden

Besmet materieel, aangeboden voor 2e- en hogerechelonsonderhoud en/of herstelwerkzaamheden, dient duidelijk te worden gemarkeerd en de noodontsmettingswerkzaamheden moeten tevoren zijn uitgevoerd. Alvorens het personeel van de werkplaatsen kan aanvangen met enigerlei ingrijpende werkzaamheden dient een grondige ontsmetting te worden uitgevoerd. Onderhouds- en herstelwerkzaamheden waarbij enige technische vaardigheid noodzakelijk is, kunnen niet worden uitgevoerd in de maximale individuele NBC-beschermingstoestand. Alleen componentenverwisseling behoort tot de mogelijkheden.

Verplaatsingen

De verkeersposten dienen tijdig over besmette gebieden van het militair basiswegennet te worden geïnformeerd opdat routes kunnen worden verlegd c.q. afgesloten.

Besmette colonnes moeten worden opgevangen en naar ontsmettingsplaatsen gedirigeerd. Het inrichten van een opvanglijn zal wellicht noodzakelijk zijn. Het gescheiden routeren van besmette en onbesmette colonnes kan een mogelijke, tijdelijke oplossing zijn. Deze werkzaamheden zullen grote

inspanningen vergen, maar zijn noodzakelijk om besmettingen onder controle te krijgen alvorens het gehele operatiegebied besmet raakt.

Samenvatting

Commandanten en staven op alle niveaus dienen rekening te houden met de invloed van chemische wapens op de uitvoering van operaties.

Bij de beoordeling van de toestand dient bij de wijze van optreden van een potentiële vijand de mogelijke inzet van chemische wapens mede in beschouwing te worden genomen. Twee aspecten komen daarbij direct aan de orde, en wel het overleven en het herstellen van de gevechtskracht van de eenheden. Een goede NBC-verdediging, d.w.z. tijdige detectie van het gebruikte chemische strijdmiddel en een snelle toepassing van beschermingsmaatregelen, zullen het aantal personele slachtoffers drastisch doen dalen.

Bij vijandelijk gebruik van *niet-persistente* chemische strijdmiddelen zal de gevechtskracht slechts tijdelijk nadelig worden beïnvloed.

Het gebruik van *persistente* chemische strijdmiddelen zal echter een ingrijpende aantasting kunnen betekenen van de gevechtskracht van de eenheden.

Om na een aanval met persistente chemische strijdmiddelen de gevechtskracht zo snel mogelijk te herstellen, dient ontsmettingscapaciteit op brigadeniveau aanwezig te zijn, waarbij ten minste een zekere mate van specifieke NBC-kennis noodzakelijk is. Voor het uitvoeren van een volledige ontsmetting van personeel en materieel dienen de eenheden binnen 24 uur tijdelijk uit het gevechtsgebied te worden genomen.

De medische en logistieke ondersteuning moeten zich flexibel kunnen aanpassen zodra het eerste gebruik van chemische strijdmiddelen in het operatiegebied zich heeft voorgedaan.

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!

Tussen crisis en oorlog

Krijgsmacht en defensie in de jaren '30

Congres 10 en 11 mei 1984 - Den Haag

De Stichting Maatschappij en Krijgsmacht organiseert dit tweedaagse congres op 10 en 11 mei a.s. in de Nieuwe Kerk aan het Spui te Den Haag.

10 mei, aanvang 09.45 uur, einde 17.00 uur

In de schaduw van de oorlog: de internationale vervlechting van crisis en krijgsmacht, door prof. dr. H. W. von der Dunk, tevens voorzitter van deze eerste dag.

De onvoorbereide generatie: jeugdbeweging tussen twee wereldoorlogen, door prof. dr. J. S. van Hessen.

Kerk, coalitie en krijgsmacht: de opvattingen binnen de katholieke en protestantse zuil inzake het defensieprobleem, door drs. J. A. M. M. Janssen.

Liberalen, Vrijzinnig-Democraten en hun opvattingen over het defensievraagstuk, door H. J. L. Vonhoff.

11 mei, aanvang 10.00 uur, einde 17.00 uur

De krijgsmacht als Cassandra: toekomstverwachtingen van Nederlandse militairen, door prof. dr. G. Teitler.

Met toestemming van den Opperbevelhebber: van „Mobilisatieclubs” tot „Algemeene Vereeniging voor Gemobiliseerden”, door drs. J. W. M. Schulten.

Eer en erewoord: de houding van Nederlandse militairen na de nederlaag, door drs. Ph. M. Boscher.

Crisis, krijgsmacht en oorlog opnieuw beschouwd: een terugblik vanuit de jaren '80, door prof. dr. J. C. H. Blom, tevens voorzitter tweede dag.

Belangstellenden wordt verzocht zich voor deelneming op te geven door middel van overschrijving van f 60 voor beide dagen of f 30 indien men slechts één dag wenst deel te nemen, op gironummer 47 95 13 van Stichting Maatschappij en Krijgsmacht, Bachmanstraat 1, 2596 JA Den Haag. Tel. (070) 46 12 59. S.v.p. vermelden: „deelneming 10, 11 of 10 en 11 mei”. In het bedrag is tevens de lunch begrepen.

Symposium over bewapening en ballistiek

Ter gelegenheid van de 150e verjaardag van de Koninklijke Militaire School te Brussel organiseren de Leerstoel bewapening en ballistiek en de Leerstoel toegepaste scheikunde van 19 tot en met 22 juni a.s. een symposium over bewapening en ballistiek. Het programma luidt:

19 juni: Inwendige ballistiek en propulsie door reactie.

20 juni: Uitwendige ballistiek — Vuurleiding.
Terminale ballistiek — Doeltreffendheid.

21 juni: Bezoeken aan Belgische ondernemingen en militaire organismen.

22 juni: Conventionele bewapening — Geleiding en controle van missielen.

Deze belangrijke manifestatie zal een gelegenheid zijn om van gedachten te wisselen over problemen aangaande ballistiek en de industrie van de bewapening.

Een vouwblad met details van de organisatie is verspreid aan verscheidene militaire organismen, Belgische firma's, universiteiten en ingenieursverenigingen. Het zal ook worden gezonden aan een ieder die het aanvraagt.

Inlichtingen: Koninklijke Militaire School, Leerstoel bewapening en ballistiek, Renaissancelaan 30, 1040 Brussel. Tel.: 7 33 97 94, tsl 354.

Het Pentagon: een gargantua?

Onlangs verscheen in dit tijdschrift onder bovenstaande titel een opmerkelijke bespreking door kol. KLu b.d. Weers van een analyse van het Pentagon, verricht door de Amerikaanse generaal Krulak (*Mil. Spect.* 153(1984)(2)65). In de analyse worden vooral de wildgroei binnen het Pentagon en het functioneren van de Joint Chiefs of Staff (JCS) betrokken. Enkele kanttekeningen, betrekking hebbende op enkele uitspraken van Krulak kunnen wellicht een ander licht werpen op de zaak dan in het artikel van kol. Weers het geval was; enige nuanceering lijkt mij in deze zeer gewenst. Vooraf echter twee opmerkingen.

— De titel van het artikel gaf mij aanleiding het woord gargantua maar eens op te zoeken, aangezien dit begrip niet tot mijn parate kennis behoorde — *mea culpa*; het gaat daarbij blijkbaar om iets „onverzadigbaars”.¹

— In deze reactie is niet in de eerste plaats de persoonlijke visie van kol. Weers in het geding, aangezien hij die in zijn bespreking van de analyse van Krulak m.i. niet expliciet heeft weergegeven (hooguit valt zijn opinie impliciet af te leiden uit een enerzijds weinig kritische weergave van aanbevelingen door Krulak en anderzijds doordat hij opmerkt dat „lering kan worden getrokken” uit de Amerikaanse erva-

¹ Gargantua: hoofdpersoon en titelfiguur in een satirische roman van F. Rabelais (1534); G. stelt een reus met een enorme eetlust voor (Grote Oosthoek Encyclopedie).

ringen. Overigens worden die ervaringen eerder als „niet vergelijkbaar met die in Nederland” getypeerd, dus een leerproces via het vergelijken van appels met peren? Bovendien: zo er in Nederland al lering kan worden getrokken uit de situatie in de Verenigde Staten kan men zeker nog discussiëren over de inhoud van dergelijke lessen!).

Armed force is the ultimate tool of political conflict. Met dit citaat van prof. Martin begint kol. Weers zijn bespreking; deze zinsnede geeft inderdaad in essentie weer wat de krijgsmacht in ons (en in het Amerikaanse) politieke bestel is en behoort te zijn, daarbij tevens de grens voor de krijgsmacht aangevende die zonder fundamentele veranderingen in het bestaande democratische stelsel niet kan worden overschreden: de krijgsmacht is niet minder maar ook zeker niet méér dan een laatste politiek middel om conflicten, die de Westerse wereld bedreigen, op te lossen.

Het primaat van de politiek is in de bovenstaande opvatting een essentiële voorwaarde, hoezeer dat ook het functioneren van militaire „professionals” belemmert, of liever: schijnbaar belemmert. De teneur van de aanbevelingen van Krulak — ik baseer mij daarbij op hetgeen van de analyse van Krulak is weergegeven in het artikel van kol. Weers — vind ik nogal verontrustend. De suggestie de experts van de JCS rechtstreeks en ongecensureerd toegang te doen verschaffen tot de president en volksvertegenwoordiging van de Verenigde Staten, is naar mijn mening in alle ernst niet serieus te nemen (al doen anderen dat blijkbaar helaas wel). En wat te denken van Krulaks conclusie dat het Amerikaanse ministerie van defensie „zich niet langer moet bemoeien met de *professional area of war-making*”?

Dat de groei van administratieve organen in grote overheidsorganisaties — zoals het Nederlandse en Amerikaanse defensieapparaat — haast autonome vormen heeft aangenomen, zal niemand willen ontkennen; maar om van daaruit de gedachtensprong te maken naar „het

overlaten van het militaire bedrijf aan alleen militairen” getuigt m.i. van zekere „mental blinders”; bovendien toont die gedachtensprong zelf al aan dat de voorgestelde „oplossing” verwerpelijk is. Oogkleppen in combinatie met een enorme vernietigingskracht aan wapens kunnen desastreuze gevolgen hebben. Dat dit een verre van hypothetische uitspraak is, zal ik pogen aan te tonen aan de hand van een m.i. uitstekende analyse van de besluitvorming rond de Cubaanse rakettencrisis van 1962 door prof. Graham Allison en m.b.v. de door president Kennedy en zijn broer Robert opgetekende ervaringen uit die crisis.² Allison heeft — behalve de meningen van de beide Kennedy's — tevens gebruik gemaakt van tal van officiële documenten en bovendien met de bij die crisis meest betrokken personen (voor zover nog in leven) uitgebreid gesproken. Uit zijn analyse komen verbijssterende zaken naar voren, bv. met betrekking tot het „denkraam” van militaire specialisten in geval van een dreigende internationale (nucleaire!) crisis, en de rol daarin van degenen die — blijkens het artikel van kol. Weers — door Metcalf „civiele amateurs” worden genoemd.

Civiele amateurs

„Het oordeel van civiele amateurs is in de plaats getreden van een professionele militaire beoordeling van de situatie”, aldus Metcalf; Krulak trekt daaruit zijn conclusie en wil de functie van de politieke leiding beperken tot „logistieke, fiscale, budgettaire en administratieve aangelegenheden” terwijl de „professional area of warmaking” aan de militaire experts zou moeten worden overgelaten.

Realistischer lijkt de opvatting van Kester wanneer hij stelt dat het „nationale veiligheidsbeleid de resultante is van *vele factoren*” (waaronder militair-technische).

Blijkbaar staat civiel amateurisme

² G. T. Allison — *Essence of decision, explaining the Cuban missile crisis.* Little, Brown & Comp., Boston (1971); R. F. Kennedy — *Thirteen days. A Memoir of the Cuban missile crisis.* New York (1969).

de professionele uitvoering van militaire zaken hinderlijk in de weg; als „lichtend voorbeeld” daarvan wordt Robert McNamara, Amerikaans minister van defensie in het begin van de jaren '60, ten tonele gevoerd: een man die beroepsmilitairen „wantrouwde en frustreerde”. Of dat laatste het geval was, en zo ja, bij wie de schuld van al die frustraties lag, kan ik uiteraard niet beoordelen; wel komt uit de analyse van prof. Allison een geheel andere McNamara naar voren (en een geheel ander beeld van militaire experts!). McNamara, aldus Allison, blijkt in de oordeelsvorming over een Amerikaans antwoord op de plaatsing van nucleaire raketten op Cuba door de Sovjet-Unie een zeer realistische en ten opzichte van de „professionals” matigende positie te hebben ingenomen.

Die besluitvorming, die zich afspeelde in een betrekkelijk kleine groep burgers en militairen rond president Kennedy, de „ExCom”³, bestond voor een groot gedeelte uit politiek touwtrekken tussen allerlei opvattingen, zoals dat in een democratie nu eenmaal gebruikelijk is (het alternatief is overigens militair totalitarisme). McNamara had bij zijn oordeelsvorming en zijn beïnvloeding van de president als een van de weinigen de honderden miljoenen doden in geval van een wer-

kelijke nucleaire confrontatie in het achterhoofd; hij was zich voortdurend pijnlijk bewust van een mogelijke „nuclear doom” als gevolg van een ondoordacht Amerikaans antwoord op de Russische dreiging⁴: zeker geen onmogelijkheid, zelfs al werd een nucleair treffen door beide partijen in eerste instantie niet beoogd (want hoe stop je eenmaal in gang gezette giganten als de Amerikaanse en Russische oorlogsmachines?). De met grote overtuiging en indringendheid uitgebrachte adviezen van de JCS, Cuba zo snel mogelijk met een „air attack” aan te grijpen⁵, wees McNamara — wellicht een civiele amateur, maar dan een met zeer groot strategisch inzicht! — nadrukkelijk van de hand; tot grote ontsteltenis van de militairen wist hij bovendien president Kennedy van zijn standpunt te overtuigen. McNamara was tevens degene die de optie van een blokkade van Cuba naar voren bracht als enig reëel alternatief („maintains options and leaves us in control”). Uiteindelijk besloot president Kennedy inderdaad tot het instellen van een dergelijke blokkade.

Het bovenstaande dient niet zozeer om McNamara op te hemelen (hoe wel), maar vooral om het verbijsterende feit te illustreren dat — althans in de Cubaanse raketten-crisis,

„inhalen” werd gezet; plaatsing van raketten op Cuba was de efficiëntste en snelste oplossing om de al dan niet bestaande „missile gap” te dichten. Dat waarschijnlijk geen sprake was van het expliciet testen van Amerikaanse reacties, blijkt bv. doordat de Sam-raketten, rond de rakettenbases ter luchtverdediging opgesteld, *nog niet operationeel* waren toen de eerste nucleaire raketten op Cuba arriveerden; bovendien werd geen enkele actie ondernomen om de bases te camoufleren (tegen spionage met U2-vliegtuigen): immers, dat was men toch ook niet gewoon bij bases in de Sovjet-Unie!

⁵ De JCS adviseerden een „massive air attack” (meer dan 500 vluchten!) op Cuba. President Kennedy, die wel voorstander was van een duidelijk antwoord op de Russische dreiging, ging een dergelijke hoeveelheid militair geweld veel te ver; hij vroeg de mogelijkheden van een „surgical air attack” — dus alleen

dus waarom dan ook niet in andere crises? — de militaire professionals (i.c. de JCS) zich in hun advisering geen enkele rekenschap gaven van de mogelijke gevolgen ervan, en zelfs in hoge mate geïrriteerd raakten als „civielen” daarover wel nadenkten en daardoor — volgens de JCS — op militair terrein kwamen: voor burgers verboden gebied. De conclusie van Krulak dat de politieke leiding zich niet moet bemoeien met de „professional area of warmaking” past volkomen in deze bedenkelijke denktrant.

President Kennedy verwoordde zijn verontrusting als volgt (na de crisis):

It isn't the first step that concerns me, but both sides escalating to the fourth and fifth step — and we do'nt go to the sixth because there is no one around to do so.

Militaire experts

Wanneer de adviezen, uitgebracht door militaire experts, niet een filter van „civiele amateurs” passeren, kunnen zij — zeker in de context van de Amerikaanse politieke besluitvorming — rampzalige gevolgen hebben. Uit de Cubaanse raketten-crisis blijkt overduidelijk dat, wanneer dergelijke aanbevelingen voor actie niet tegen de achtergrond van de beperkte visie van een professionalist worden gehouden, de consequenties niet zijn te overzien.

een luchtaanval op de raketbases — te onderzoeken. Aldus geschiedde, dachten men. De uitkomst van het vermeende onderzoek toonde aan dat met een „surgical air attack” nooit meer dan 90% van de raketten kon worden uitgeschakeld, reden waarom Kennedy ook dat alternatief van de hand wees. Toen later in de crisis deze optie nogmaals ter sprake kwam — de blokkade was inmiddels in werking — bleken de mogelijkheden van een „surgical air attack” door de luchtmachtdeskundigen nooit werkelijk te zijn onderzocht. Uit onderzoek van civiele experts bleek dat het wél mogelijk was geweest alle Russische raketten in één beperkte luchtaanval te vernietigen. De optie was evenwel niet onderzocht omdat een dergelijke actie nu eenmaal niet in de contingencyplannen voorkwam; de aandacht van de luchtmachtdeskundigen was op voorhand en van het eerste moment alleen gericht op de „massive air attack”-optie.

³ Een groep van politieke leiders en militaire experts, als crisisteam door president Kennedy naar aanleiding van de ontdekking van Russische raketten op Cuba bijeengeroepen. Hun lidmaatschap van de groep was gebaseerd op hetzij de vervulde functie (zoals McNamara en de JCS), hetzij op persoonlijke voorkeur van de president (zoals Robert Kennedy, toentertijd minister van justitie).

⁴ Of inderdaad sprake was van een Russische dreiging is — achteraf! — wel eens betwist; dat Chroestov de Amerikaanse president voor de „supreme probe” wilde stellen, lijkt op zijn minst onwaarschijnlijk. Waarschijnlijker is dat de plaatsing van raketten op Cuba niet meer en niet minder het gevolg ervan was dat een jaar eerder het Amerikaanse strategische overwicht in de VS breeduit was uitgemeten, waardoor in de Russische militaire bureaucratieën een organisatorische hendel op

Robert Kennedy schrijft in zijn bespiegelingen over de perikelen rondom de besluitvorming over een Amerikaanse reactie in de Cubaanse crisis:

The fourteen people involved in the ExCom were very significant: bright, able, dedicated people, all of whom had the greatest affection for the US. (. . .) If six of them had been President of the US, I think that the world might have been blown up.

Voorts merkt hij over die „six of them” op:

Cuba I (Varkensbaai, v.W.) had been badly done, Cuba II (raketten-crisis, v.W.) would not be: now was the time to do the job for which they had been preparing contingency plans. (Een ferm militair antwoord op de dreiging, v.W.).

Ook de president had ernstige twijfels over de adviezen van de kant van de JCS, en met reden. Dat wantrouwen was nog afkomstig uit zijn ervaringen met militaire experts in de Varkensbaai-operatie; de les die hij uit die débâcle leerde, was „never to rely on experts”.⁶ Later verklaarde hij:

An invasion⁷ would have been a mistake — a wrong use of power. But the military are mad: they wanted to do this. It's lucky for us that we have McNamara over here.

Het gedrag binnen het crisisteam van de militaire professionals moet Kennedy's twijfels en wantrouwen alleen nog maar hebben vergroot; zo luisterde hij met ongetwijfeld stijgende verbijstering naar het antwoord van een „extra-governmen-

⁶ Waaruit overigens blijkt dat de JCS wel bij de voorbereidingen voor de Varkensbaai-operatie betrokken waren geweest, zulks in tegenstelling tot het gestelde in het artikel van kol Weers; de rampzalige afloop van de actie had de JCS doen doorslaan naar de andere kant, i.c. scenario's met een maximum aan geweld, derhalve bv. een „massive air attack”.

⁷ Zoals in eerste instantie werd geadviseerd door de JCS die slechts met grote moeite daarvan waren af te brengen; Kennedy vond de „invasie-optie” absoluut onaanvaardbaar, zoals de verbijsterde JCS moesten ervaren.

tal member” op een vraag over de mogelijke Russische reacties op een Amerikaanse luchtaanval op Cuba:

I know the Soviets pretty well, I think they'll knock out our missile bases in Turkey⁸ — an extra-governmental member of the ExCom replied.

What will we do then? (vroeg een ander).

Under our NATO-Treaty, we'd be obligated to knock out a base inside the Soviet-Union.

What will we do then?

Why, then we hope everyone will cool down and want to talk.

En op zondag 28 oktober 1962, na de Russische toezegging de raketten uit Cuba weg te halen, deed Air Force Chief of Staff Curtis LeMay in alle ernst de suggestie: „We attack Monday in any case”. Inderdaad, „lucky for us” dat McNamara er was!

De bovenstaande voorbeelden uit de Cubaanse raketten-crisis mogen duidelijk hebben gemaakt dat ook militaire experts zich rekenschap moeten geven van de consequenties van hun aanbevelingen tot actie, daarbij niet onmiddellijk „civiele amateurs” naar hun „eigen terrein” verwijzende, zelfs niet in tijden van crisis. Het valt in die context bovendien niet goed in te zien hoe Krulak tot de mening geraakt dat de positie van de minister van defensie niet be-

⁸ Verouderde Jupiterraketten. Kennedy had een jaar voor de crisis bevolen deze bases te ontmantelen aangezien zij geen strategische waarde meer hadden (zij vormden minder dan 3% van de totale Amerikaanse first-strike-capaciteit en waren door hun situering uitermate kwetsbaar). Tijdens de Cubaanse crisis bleken deze bases echter nog operationeel, ondanks de presidentiële order; zij waren in één klap een onderhandelings-troef in handen van de Sovjet-Unie geworden (het terugtrekken van de Russische raketten van Cuba, in ruil voor de ontmanteling van de Amerikaanse raketbases in Turkije). Kennedy stond daarmee voor een voldongen feit: van ontmanteling van de Turkse bases kon naar zijn mening nu, in de context van de Cubaanse crisis, onder Russische dwang, geen sprake zijn.

⁹ OSD: Office of the secretary of defense.

Het Pentagon: een gargantua?

Reacties zijn voor een auteur belangrijk; het uitvoerige commentaar van de heer Van Weerd op mijn artikel vormt daarop geen uitzondering. Zijn opmerkingen verdienen een weerwoord, waarbij ik reeds op voorhand constateer dat wij beiden van oordeel zijn dat de krijgsmacht een instrument behoort te zijn in de handen van de politieke leiding.

Het blijkt dat Van Weerd moeite had met de titel van mijn beschouwing. Ik veronderstelde dat enige kennis omtrent Rabelais en diens scheppingen tot de geestelijke бага-

hoeft te worden aangetast in geval van een toenemende invloed van de JCS „mits de taken van het OSD⁹ worden beperkt tot logistieke, fiscale, budgettaire en administratieve aangelegenheden”; naar mijn mening plaatst een dergelijke constructie de minister op drijfzand en geeft militairen een gevaarlijke vrije hand.

Voorts legt Krulak m.i. de accenten verkeerd als hij opmerkt dat van een doelmatige defensie van de Verenigde Staten alleen dan sprake kan zijn „wanneer de wil en de bekwaamheid aanwezig zijn een gewapend conflict snel en op overtuigende wijze te beëindigen”. Mijns inziens dient juist door het defensie-apparaat een gewapend conflict te worden voorkomen.

De „professional area of warming” is in deze tijden te gevaarlijk geworden om alleen aan militairen te worden overgelaten.

A. C. VAN WEERD, kap ma

ge van de lezers van de Militaire Spectator zou behoren. Dat geldt blijkbaar niet voor allen, wat bepaald geen schande is. Maar waarom de onwetendheid zo nadrukkelijk vermeld?

Die titel vormt overigens de sleutel tot mijn betoog, dat tot doel had de buitenissige groei van het complex van staven en overige organen, dat gewoonlijk wordt aangeduid met „het Pentagon”, te signaleren. Dit is een euvel dat zich niet tot het Pentagon en evenmin tot de militaire organisatie beperkt. Vrij recent heeft een van Philips' topmanagers daarover behartigenswaardige uitspraken gedaan. Bij Philips worden thans de omvang en de macht van de staforganen teruggedrongen; met gunstige gevolgen voor de bedrijfsresultaten. Uit de door mij geraadpleegde literatuur (ook andere dan Krulaks studie) blijkt dat het Amerikaanse Congres zich in elk geval zorgen maakt over de huidige situatie en dat een reorganisatie wordt overwogen. Gelet op het door Van Weerd gekozen dienstvak meen ik te mogen aannemen, dat ook hij voorstander is van een vereenvoudiging van structuren en procedures.

Van Weerds opmerkingen wijzen evenwel op een andere dan de zojuist genoemde invalshoek. Hij lijkt te vrezen dat militairen als Krulak streven naar een machtsovername in het Pentagon met als gevolg dat de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten zal worden bepaald door wapengekletter. Die vrees lijkt mij bepaald ongegrond, en ik betreur het dat Van Weerd zijn commentaar baseert op een enkele passage, met voorbijgaan van andere zinsneden die mijns inziens zijn vrees hadden kunnen wegnemen. Het zou te ver gaan hier mijn gehele betoog te herhalen. Ik wijs slechts op de alinea's in de tweede kolom van blz. 68 van de Militaire Spectator (onmiddellijk volgende op de gewraakte uitspraak van Arthur G. Metcalf; overigens óók een burger), waaruit blijkt dat in de huidige organisatie van het Pentagon de Joint Chiefs of Staff hun door de volksvertegenwoordiging opgelegde taak niet naar behoren kunnen vervullen. Men moet daarbij nog beden-

ken dat de Verenigde Staten een presidentiële democratie kennen, waarin de positie van de president — onder meer als opperbevelhebber van de strijdkrachten — en van diens ministers een andere is dan bijvoorbeeld de positie van een Nederlandse minister-president en zijn ministers. Ik noem in dat verband het adviseurschap van de heer Kissinger tijdens het presidentschap van Richard Nixon, waardoor de toenmalige Amerikaanse minister van buitenlandse zaken in feite slechts een uitvoerende ambtenaar was. Welnu, in deze situatie komt het mij niet abnormaal voor indien de president het advies van zijn hoogste militaire raadgevers zonder zwartgemaakte passages op zijn tafel krijgt. Dat houdt uiteraard niet in dat anderen (dus óók „civiele amateurs”) dat zelfde adviesrecht niet zouden bezitten. Slechts zo kan een evenwichtig oordeel worden verkregen, ook — en misschien wel juist — indien bepaalde adviezen blijf zouden geven van een „oogkleppenmentaliteit”. Ook president Kennedy was bij de aanvaarding van zijn ambt deze mening toegegaan, getuige zijn uitspraak dat de adviezen van de militaire leiders hem „direct and undiluted” dienden te worden voorgelegd.

Nog één opmerking moet mij van het hart, betreffende de positie en de persoon van McNamara. Uit mijn artikel blijkt, naar ik meen, voldoende dat ik de grote verdiensten van McNamara als organisator erken maar niet blind ben voor zijn zwakke zijde, namelijk zijn bemoeizucht en zijn voorliefde voor details. Ongetwijfeld heeft hij met zijn voorstel tot het instellen van een blokkade een goed tegenwicht gevormd tegen de te rigoureuze plannen van de luchtmachtleiding.

Daartegenover staat evenwel dat dezelfde McNamara tijdens die operatie:

... came into the Navy Flag Plot, took a hurried look at the situation and demanded that a picket ship be moved to a different area. The Chief of Naval Operations objected, telling him the ship was in the correct area

*and, furthermore, that it could not get to the point where the Secretary wanted it in time to be effective. There was a heated argument — an uninformed, inexperienced civilian telling the Chief of Naval Operations how a picket ship should be deployed.*¹

Van Weerd besteedt ook aandacht aan de mislukte operatie in de Varkensbaai. Die onderneming was in opdracht van de president in handen gegeven van de CIA. Het ministerie van defensie was slechts zijdelings bij de operatie betrokken, namelijk voor de levering van militaire goederen. Niettemin kwamen de JCS op basis van de hen ter beschikking staande gegevens tot de slotsom dat voor het slagen van een dergelijke invasie meer en betere troepen en ook meer materieel nodig zouden zijn. President Kennedy evenwel legde steeds weer de nadruk erop dat „the Cuban affair was not a military operation.” Toch verweet hij na het mislukken van de operatie de JCS „not being more forthright in criticizing a plan which was not confided to them in complete form until the day before the ill-starred operation began”.² Never rely on experts . . . ?

Kern van mijn betoog was (en is) dat een terugdringen van de vaak overmatige groei van staforganen en van de daaruit voortvloeiende machtsconcentratie — waar ook ter wereld — dringend is geboden. Ten aanzien van het Pentagon geldt dan in het bijzonder dat „the senior military staff should be organized to do the best possible job”.³ Of, om de woorden te gebruiken die generaal Heusinger, Inspecteur van de Bundeswehr, uitsprak op 15 mei 1957 bij de opening van de Führungsakademie der Bundeswehr:

Der militärische Führer droht zum Manager oder Funktionär zu werden. Das darf nicht sein.

M. W. A. WEERS, kol KLu b.d.

¹ Door Krulak geciteerd uit een brief van admiraal T. H. Moorer (Krulak, blz. 86).

² Krulak, blz. 85.

³ Door mij geciteerde uitspraak van Kester, zie MS 153(1984)(2)69.

Wedloop met de moesson

door G. F. Jacobs, 256 blz., geïll.
Uitg.: T. Wever b.v., Franeker,
1982. Prijs: f 26,50.

Bij de uitgeverij Wever, die reeds een indrukwekkend aantal boeken over de Tweede Wereldoorlog het licht heeft doen zien, verscheen een uitstekende vertaling — van de hand van J. de Rooy — van het boek *Prelude to the monsoon*, waarin

de Zuidafrikaanse majoor van de Royal Marines Jacobs verslag doet van een missie die hij in opdracht van de opperbevelhebber van South East Asia Command, lord Mountbatten, volbracht op Sumatra in de maanden die volgden op de Japanse capitulatie. Het was zijn taak, contact te zoeken met de Japanse bezetters van het eiland en hen ertoe te brengen ernst te maken met hun uit de capitulatie voortvloeiende verplichting orde en rust te handhaven en de veiligheid van de talloze geïnterneerden in de kampen te verzekeren tot de aankomst van de geallieerde troepen. Jacobs' boek bevat het uitermate boeiende relaas van de drie maanden waarin hij, gescandeerd door de Japanse kolonel Yoshida, gespannen wachtende tot de eigen troepen bij Medan zouden landen, de verzorging van de geïnterneerden wist te regelen en hen voor het merendeel in veiligheid wist te brengen. Met zijn verslag beoogde de schrijver — ten tijde

van zijn reddingsoperatie nog slechts drieëntwintig jaar oud — bepaald níet zichzelf op een voetstuk te plaatsen: hij loste met zijn boek de belofte in die hij in Pakan Baroe deed aan een stervende Nederlandse militair, een van de „levende skeletten” die hij trachtte te redden, en die hij toezegde het aan de wereld te zullen vertellen.

Voor het Nederlandse volk, dat zich zo beschamend weinig laat gelegen liggen aan de nagedachtenis van de velen die in de Japanse kampen zijn omgekomen of die in de Bersiapperiode daarna nog werden omgebracht, is dit boek een *document human* dat eigenlijk door iedereen met grote aandacht moet worden gelezen en herlezen. Wellicht dat aanvankelijk hier en daar nog als excuus kon worden gehanteerd dat men het in de oorspronkelijke uitgave niet kon lezen; nu het in de eigen taal op de markt is gebracht, is er geen enkel excuus meer aan te voeren!

W. WALTHUIS

NVA - Nationale Volksarmee der DDR - in Stichworten

door U. Rühmland, 288 blz., geïll.
Uitg.: Bonner Druck- und Verlagsgesellschaft (BDV), Bonn, 1983.
Prijs: DM 38,80.

De angstvallige geheimhouding van vrijwel alle denkbare en ondenkbare zaken die ook maar bij benadering verband zouden kunnen houden met de veiligheid van landen en volken aan gene zijde van het IJzeren Gordijn, die zich doorlopend bewust zijn van de onheilspellende dreiging van een agressieve NAVO, maakt het logischerwijs niet gemakkelijk zich op de hoogte te stellen van gegevens die ten onzent zouden kunnen verwerkt in G2/S2-paragrafen van de BvT. Voor dergelijke informatie kan men zich als regel zeer goed „behelpen” met hetgeen werd bijeengebracht door beoefenaren van de militaire wetenschappen van Amerikaanse of Westduitse origine, die zich vaak met succes hebben

gespecialiseerd in alles wat het Oostblok maar liefst zou willen verzorgen.

Een inmiddels al vermaard geworden publikatie uit de Duitse Bondsrepubliek is *NVA in Stichworten*, dat in april jl. zijn zesde druk beleefde sinds september 1968. Dat de bewerker van dit voortreffelijke handboek was genoodzaakt een stringente beperking in acht te nemen, bewijst wel over hoeveel materiaal hij moet hebben beschikt: over de sectoren Ontwapening, Militair recht en Civiele verdediging kan in de loop van dit voorjaar een afzonderlijke publikatie worden tegemoetgezien. Voor de kenners is het interessant dat Rühmland zijn presentatie heeft gebaseerd op tweeërlei methodiek: waar het militair-geschiedkundige zaken betrof, heeft hij de historisch-genetische methode gekozen, terwijl hij voor de analyses van de militaire organisatiestructuren en de bijbehorende systematieken de systematische methode toepaste, voor het beschrijven van militairtechnische details de descriptieve methode, voor het verklaren van de documentatie de inhoudsanalyti-

sche methode, en voor het gedragspatroon van de militairen in het verband van de samenleving als geheel de sociaalwetenschappelijke onderzoeksmethodieken.

Aangezien ook deze publikatie tot de open bronnen moeten worden gerekend, is het duidelijk dat geen geheime stafgegevens konden worden verwerkt. Dat verhindert evenwel niet dat het compacte handboek een ware schat aan informatie bevat over het militaire apparaat van de DDR alsmede over de verschillende principes die daar worden gehuldigd en de procedures en opvattingen die daar een doorslaggevende rol spelen. Belangrijk is daarbij vooral dat het boek uitermate betrouwbaar mag worden geacht, vooral omdat de samensteller zich tot doel heeft gesteld *uitsluitend feiten* te presenteren en bovendien een verantwoorde bijdrage te leveren tot de militaire wetenschappen op dit gebied. Zonder meer kan worden gesteld dat die doelstelling geheel is bereikt: een zeer nuttig naslagwerk, met een overvloed aan bijzonder bruikbare informatie.

W. WALTHUIS

AANWIJZINGEN VOOR MEDEWERKERS

Ten einde bij de verwerking van kopij door redactie, produktieafdeling en zetterij onjuistheden en tijdverlies te vermijden en de eindcorrectie zo nodig — bij tijdgebrek — door anderen dan de auteur te laten verrichten, is het gewenst, dat aangeboden kopij zoveel mogelijk een uniform uitvoeringskarakter heeft en geen ruimte laat voor onjuiste interpretatie. Daartoe dient de kopij aan enkele normen te voldoen.

Om dit te bereiken zijn hieronder enkele aanwijzingen samengevat om auteurs te informeren omtrent de meest doelmatige uitvoering van kopij, ter wille van de overzichtelijkheid in beknopte vorm.

Met betrekking tot illustraties wordt in het algemeen opgemerkt dat functionele illustraties de waarde en aantrekkelijkheid van artikelen — en dus van het tijdschrift — verhogen.

1. MANUSCRIPT

1.1. Tekst

- a. Onder de titel (men houde deze kort): naam auteur met evt. academische titel; daaronder rang of functie.
- b. Kopij typen met anderhalve of dubbele regelafstand.
- c. Marge ca. 5 cm.
- d. Pagina's bovenaan doorlopend nummeren.
- e. Bij latere tussenvoeging van pagina's: nummer van voorgaande pagina, gevolgd door letter (a, b, ...).
- f. Spelling: voorkeursspelling (Van Dale/Woordenlijst Spellingcommissie).
- g. Opnieuw typen van een pagina aanbevolen in geval van veel doorhalingen/wijzigingen/correcties.

1.2. Tabellen

- a. Niet in tekst opnemen, doch op aparte pagina('s) aan het slot toevoegen.
- b. Doorlopend nummeren en nummer bóven tabel plaatsen (TABEL 1, TABEL 2, enz.).
- c. Daaronder evt. titel(s) van tabel(len).
- d. In de tekst verwijzingen naar desbetreffende tabel(len) opnemen (nummer).
- e. Tabel-indelingen uitsluitend met horizontale lijnen.
- f. Tabellen dienen niets anders te bevatten dan letters/woorden en/of cijfers.

1.3. Literatuuropgaven

- a. Samen te vatten aan het slot, onder kopje Literatuur.
- b. Literatuuropgaven nummeren in volgorde van vermelding in artikel.
- c. Verwijzingen in de tekst d.m.v. desbetreffende nummer tussen rechte haken: [], achter naam schrijver of citaat.
- d. Vermelding tijdschriftartikelen in literatuurlijst als volgt: Auteur — Tijdschrift jaargang(jaar)(nummer)blz. Voorbeeld: 3. F. J. van Doorn — Mil. Spect. 140(1971)(4)170.
- e. Vermelding van boeken: Auteur — Volledige titel. Uitgever, plaats (jaar)blz. (Vermelding blz. facultatief.) Voorbeeld: 7. A. Etzioni — De moderne organisatie. Spectrum, Utrecht (1970)36.
- f. Vermelding brochures: Auteur — Titel brochure. Uitgever of firma, plaats (jaar)blz. (Paginacijfer facultatief.) Voorbeeld: P. van Duyn — Toepassingen van infrarood. N.V. Fictief, Den Dam (1971)4.
- g. In literatuuropgaven is vermelding van titelatuur e.d. bij auteursnamen niet gebruikelijk.

h. Afkorting tijdschrifttitels volgens richtlijnen NEN 782.

i. Indien in een artikel niet expliciet naar de literatuur wordt verwezen, kan nummering van de opgaven achterwege blijven.

1.4. Voetnoten

- a. Deze beïnvloeden de leesbaarheid van een artikel ongunstig en dienen zoveel mogelijk te worden vermeden.
- b. Indien gebruik van enkele voetnoten onvermijdelijk is, dan per artikel doornummeren (dus niet per pagina) in met ¹ beginnende reeks.
- c. Voetnootcijfers in de tekst, bij voorkeur ná desbetreffende zin, een halve regel hoger typen, zónder haken: ¹.
- d. De voetnoten zélf, ook met voorin het cijfer een halve regel hoger, kunnen aan het slot, na evt. literatuurlijst, worden getypt (bij opmaak komen ze zoveel mogelijk onder de kolom(men), waarin de verwijzing staat).

2. ILLUSTRATIES

2.1. Foto's

- a. Foto's zwart-wit, glanzend; formaat liefst 9 × 12 of 13 × 18 cm (geen kleurenfoto's of diapositieven).
- b. Op de achterzijde vermelden: Mil. Sp./naam auteur/nummer waarmee in tekst naar de afbeelding wordt verwezen.

2.2. Tekeningen

- a. Geheel in Oostindische inkt, op calqueer- of wit tekenpapier; papierformaat max. ca. 25 × 35 cm. Inschriften niet typen (zie ook pt 2.3.).
- b. Letters/cijfers m.b.v. sjablonen zo groot tekenen, dat bij verkleining van tekening tot kolombreedte (ca. 7,5 cm) letter/cijferhoogte ten minste 1 mm is (in uitzonderingsgevallen kunnen grote tekeningen worden gereproduceerd over 1½ of 2 kolom = ca. 10 of 15 cm; max.-hoogte ca. 22 cm).
- c. In plaats van getekende sjabloonletters kunnen ook plak/afwrijfletters worden toegepast, waarvoor dezelfde maatnormen gelden.
- d. Wanneer het zwart-witcontrast optimaal is, zijn scherpe lichtdrukken op wit papier ook bruikbaar.
- e. Calqueerpapier alleen éénzijdig gebruiken.
- f. Millimeterpapier maakt reproductie onscherp, tenzij de liniëring lichtblauw is; bij reproductie vervalt deze liniëring echter.

g. Buiten het te reproducere vlak, boven of onder tekening vermelden: Mil. Sp./naam auteur/nummer waarmee in tekst naar afbeelding wordt verwezen (zie ook pt 2.3.).

h. Tekeningen vóór inzending goed controleren: in een eenmaal vervaardigde opname is correctie vrijwel onmogelijk.

2.3. Onderschriften/legenda's bij afbeeldingen

a. Nummering van foto's en tekeningen doorlopend en dóór elkaar.

b. Verwijzingen in de tekst met: afb. 1 t/m afb. . . .

c. Onderschriften bij afbeeldingen zijn essentieel; men volsta dus niet met een nummering.

d. Onderschriften, getypt, aan het slot van artikel opnemen (ná evt. literatuurlijst en voetnoten), in volgorde van, en mét nummering. Zij behoeven niet op de achterzijde van foto's vermeld, noch op tekeningen getekend. Dit geldt ook voor evt. legenda's bij tekeningen, die (getypt) onder desbetreffende onderschriften kunnen worden opgenomen.

e. Bevat een legenda tekens/symbolen die niet kunnen worden gezet, dan dient de gehele legenda in de tekening opgenomen (getekend).

2.4. Algemeen

Foto's en tekeningen nimmer in tekst opnemen, doch altijd los bijvoegen.

3. DRUKPROEF

a. Als regel ontvangt de auteur een drukproef ter correctie, alsmede genummerde afdrucken van evt. illustraties ter kennisneming.

b. Hiervan kan worden afgeweken op verzoek van auteur of bij ontbreken van voldoende tijd voor deze procedure.

c. Voor het corrigeren zoveel mogelijk gebruik te maken van officiële correctietekens volgens NEN 632.

4. MENINGEN VAN ANDEREN

4.1. Aantal exemplaren

Bijdragen voor de rubriek „Meningen van anderen” dienen in tweevoud te worden ingezonden.

4.2. Tijdstip inzending

Indien een reactie op een artikel uiterlijk 1 week na verschijnen van dat artikel in het bezit van de redactie is, kan ze in principe, samen met een evt. wederwoord, op de kortst mogelijke termijn worden gepubliceerd.

5. RUBRIEK UIT DE VAKPERS

5.1. Titel

Deze dient een zo woordelijk mogelijke vertaling te zijn van de titel van het gerefereerde artikel.

5.2. Bronvermelding

Aan het slot van het uittreksel een bronvermelding opnemen, bevattende: Auteur — titel oorspronkelijk artikel.

Naam tijdschrift jaargang(jaar)(nummer)blz. (zie ook pt. 1.3.d.).

6. BOEKBESPREKINGEN

6.1. Titelbeschrijving

Medewerkers, die van de redactie een boek ter recensie ontvangen, gelieven de bespreking te doen voorafgaan door een volledige titelbeschrijving, bevattende: Titel, auteur, aantal blz., aantal afb.*, aantal tabellen*. Uitgever, plaats, jaar. (Importeur v. Ned.*). Prijs. (*: voor zover van toepassing). Voorbeeld:

Die Streitkräfte der siebziger Jahre, door dr. F. Wiener, 192 blz., 159 afb., 12 tab. Uitg.: J. F. Lehmanns Verlag, München, 1971. (Imp. v. Ned.: Meulenhoff & Co, Amsterdam). Prijs: DM 20,—.

6.2. Honorering

In tegenstelling tot artikelen en andere bijdragen worden besprekingen niet gehonoreerd; recensent mag het besproken boek behouden.

7. BEWIJSNUMMERS

Iedere auteur ontvangt automatisch en zonder kosten 5 bewijsexemplaren van het nummer waarin zijn artikel is opgenomen.

Meer exemplaren à f 2,75 per nummer te bestellen door storting/overschrijving op bankgiro 51 43 38 997 t.n.v. Militaire Spectator, Grote Marktstraat 40, 2511 BJ Den Haag, bij Algemene Bank Nederland N.V., Tournooiveld 5, Den Haag (giro 71 12), onder vermelding van het gewenste.

8. HONORARIUM

Het auteurshonorarium voor artikelen bedraagt f 40,— per gedrukte pagina, incl. illustraties, met een minimum van f 100,—. Voor de rubrieken Uit de vakpers en Meningen van anderen bedraagt het honorarium f 25,— per pagina.

9. NAAM, ADRES, GIRO/BANK AUTEUR

De auteur gelieve op de eerste pagina van zijn manuscript links bovenaan te vermelden: naam, adres en giro- of bankrekeningnummer.

10. KOPIJ-INZENDING, OVERLEG

Kopij te zenden aan: Redactie Militaire Spectator, p/a HKS, Frederikkazerne/geb. 106, v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag (tel. (070) 73 15 05).

Door auteurs, voor of tijdens het schrijven, gewenst overleg m.b.t. onderwerp, inhoud, mogelijkheid van plaatsing, gewenste omvang e.d. kan via evengenoemd adres plaatsvinden.

Overleg m.b.t. reproduceerbaarheid van illustraties, alsmede over drukproeven/correcties: opmaakredactie/produktieafdeling, Grote Marktstraat 40, kamer F 606, 2511 BJ Den Haag (tel. (070) 72 13 68, de heer L. W. Krumbholz).